

Magunkon viselt szövegek.

**A legrégebbi amulettszövegektől a mai pólófeliratokig
és tetoválásokig**

Jelige: GHA 947

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	1
2. Képies gondolkodás és nyelvi kreativitás	3
3. Magunkon viselt szövegek. A legrégebbi amulettiszövegektől a mai pólófeliratokig és tetoválásokig.....	7
3.1. Történeti áttekintés	7
3.1.1. Amulettek és talizmánok története	7
3.1.2. Póló- és ruhafeliratok története	8
3.1.3. Tetoválások története	10
3.2. Amulettek, szövegamulettek, talizmánok.....	11
3.2.1. Szövegamulettek Egyiptomban	11
3.2.2. Magyar vonatkozású amulettek, szövegamulettek	13
3.3. Póló- és ruhafeliratok.....	17
3.3.1. A ruhafeliratok nyelvi-filozófiai megközelítése	17
3.3.2. A ruhafeliratok csoportosítása.....	17
3.3.2.1. Tematikus besorolás.....	18
3.3.2.2. Grammatikai szempontú besorolás.....	20
3.4. Tetovált szövegek	23
3.4.1. A tetovált szövegek csoportosítása	23
3.4.2. A tetoválások és a nyelv.....	26
4. Összegzés	30
5. Mellékletek	
1. sz. melléklet – Felhasznált irodalom jegyzéke	
2. sz. melléklet – Idézett művek jegyzéke	
3. sz. melléklet – Kérdőív	

4. sz. melléklet – A kérdőív értékelése

5. sz. melléklet – Riport Vincze Attila diáktársammal

6. sz. melléklet – Ábrák

7. sz. melléklet – Ábrák forrásjegyzéke

1. Bevezetés

A magunkon viselt szövegek régóta részei az életünknek. Az őskor óta hordunk olyan tárgyakat, jeleket, melyeknek nem csak esztétikai szerepük van. Az idő múlásával a szokások is változtak. A régebbi időkben az amuletteknek, testfestésnek, az emberek testét díszítő szövegeknek, ábráknak, képírásnak szakrális jelentőségük volt. Kapcsolatot teremtettek a túlvilággal, védelmet nyújtottak a rossz ellen, vagy egyszerűen szerencsét hoztak. Napjainkban több kultúrában, így Magyarországon is, ezek a jelentések elhomályosultak, és helyüket inkább az esztétikum fontossága vette át. Ez az elhomályosodás azonban közel sem olyan erős, mint azt elsőre gondolnánk. Az emberek többségének van például kabalája, melyek közül többet magukon viselnek nap mint nap, és attól remélik a rossz távoltartását és a szerencse megidézését. A tetoválások, amulettek, talizmánok, néhány pólófelirat még ha halványan is, de napjainkban is szakrális jelentőséggel bírnak. Ezért találtam ezt a témát érdekesnek.

A magunkon viselt szövegek, képek, képies szövegek a képies gondolkodás napjainkban, a multimediális korban való kiteljesedésében is jelentős szerepet játszik. Az alapvetően képies gondolkodás és kreativitás a mindennapi kommunikáció fontos eleme. A magunkon viselt szövegek és képek között létrejövő komplementer áthatás, transzmisszió állandó jelenség, hiszen ezeket az elemeket vizsgálhatjuk szövegekként és képekként egyaránt, és ezek között rendkívül nehéz határt húzni. Témaválasztásom és dolgozatom alapját adta Szécsi Gábor tanulmánya¹, mely alapján a képies gondolkodás megerősödésének és kiteljesedésének aktualitását mutatom be, és kapcsolom össze a magunkon viselt szövegekkel, elemekkel.

Vizsgáltam, hogy a magunkon viselt szövegek mind külső formájukban, mind mögöttes tartalmukban miképpen változtak a történelem során. Érdekesnek tartottam régebbi korok és más kultúrák szokásait, hiedelemvilágát. Választott témám több pontja szubjektív, melyet kutatásaim is alátámasztanak, hiszen különböző mögöttes tartalmak tartozhatnak ugyanahhoz a felirathoz, szöveghez. Kérdőívem tanulsága szerint a befogadók véleménye is megosztott a témában. Például többen elítélik a tetoválásokat, sokan pedig művészetnek tartják, vannak, akik hitvilágot, és vannak, akik csak divatot látnak benne. A véleménykülönbségeket más magunkon viselt szövegek esetében is tapasztaltam.

¹ SZÉCSI Gábor: Nyelv, média, közösség. Budapest, Gondolat Kiadó, 2013.

Dolgozatomban a képies gondolkodás és kreativitás jelentőségének rövid összefoglalása után történeti áttekintést vázolok fel a magunkon viselt szövegekről.

Ennek keretében elsőként az amulettekkel foglalkozom. Kitérek a magyar vonatkozásokra, melyek a magyar néphithez kapcsolódnak, valamint az ún. törökbecsei komplex amulettre. Az egyiptomi kultúrával és annak amulettjeivel, talizmánjaival azért foglalkoztam részletesebben, mivel a Nílus menti területeken a függők kultúrája a mai napig megőrizte jelentőségét. Ez a többi iszlámvallású országban is hasonlóképpen van napjainkban is, azonban az egyiptomiaknál a legjelentősebb, mivel hitvilágukban még inkább hangsúlyos az amulettekkel kapcsolatos mágia. Így nemcsak az ott élő szunnita muszlim vallású lakosság, hanem a kopt-keresztények is használják a védő tárgyakat, természetesen csak párat.

Az amulettek palettája igencsak széles, hiszen szinte bármiből lehet amulett, ezért kellett leszűkítenem a témát. Ezek a tárgyak hazánkban és a világon mindenhol jelen vannak, viszont kérdéses, hogy azok egy részét nevezhetjük-e még amulettnek. Ha formailag ugyanolyanok, mint az amulettek, ám funkciójukat tekintve csak esztétikai szerepet kapnak, akkor nem amulettek.

A történeti áttekintésben az amulettek mellett kitérek a pólófeliratokra és a tetoválásokra is, amelyek vizsgálatakor igyekeztem a magyar nyelvű szövegekre fókuszálni. Anyaggyűjtésem során azonban kiderült – hogy különösen a pólófeliratok esetében – a magyar nyelvűek kisebb számban vannak jelen ruhatárunkban. Mégis ezekkel foglalkoztam döntő többségben – a legnépszerűbb külföldieket megemlítve –, mivel érdekelt, hogy milyen magyar feliratokat hordunk magunkon.

A pólófeliratok – miként arra dolgozatomban is rávilágítok – alapvetően abban különböznek az amulettektől és a tetoválásoktól, hogy általában nincs szakrális jelentőségük, hirtelen választás eredménye egy feliratos ruha vásárlása, és nem tekinthető örök érvényűnek, egy idő után elhasználódik, és ha úgy döntünk, nem vesszük fel többet. Ezért különül el a harmadik rész, a tetoválások, melyek részben örök érvényűek (bár az orvostudomány fejlődésének köszönhetően ma már eltávolíthatóak), azonban ezek azok, melyek talán a legpontosabb képet adják a magunkon viselt szövegekről, hiszen a ránk tetovált írásokat, képeket mindig viseljük, ezáltal hosszabb döntési folyamat eredményei. Ezért a tetoválások kapcsolódnak a legszorosabban a viselőjükhöz. Így témám szempontjából a tetoválások nagyobb jelentőségét figyelembe véve kerültek a ruhafeliratok mögé.

Dolgozatom megírásakor igyekeztem mind régebbi, mind újabb szakirodalmak feldolgozásával korhű képet alkotni a magunkon viselt szövegekről. A tetoválások és a pólófeliratok esetében azonban csak újabb korokkal foglalkozó szakirodalmat használtam. „A tetoválás első részletesebb összefoglalását Pastinszky István készítette el 1957-ben.”² Balázs Géza tetovált szövegekről írt munkájából is megtudhatjuk, hogy magyar szakirodalom az ezt megelőző időkben nemigen volt a tetoválásokkal kapcsolatban.

A póló- és ruhafeliratok elterjedése újabb keletű jelenség, így azokkal is inkább a frissebbnek mondható szakirodalom foglalkozik. Az amulettek esetében azonban leginkább a korábbi korokat bemutató szakirodalomra hivatkoztam, és ezekre támaszkodva építettem fel dolgozatom ezzel foglalkozó részét.

A ruhafeliratok és a tetoválások esetében elsődleges célom korhű kép megalkotása volt. Ehhez egy kérdőívet készítettem, melyet diáktársaimmal anonim módon tölttettem ki (*Lásd: 3. sz. melléklet*). 97 kérdőívet osztottam ki, melyből 85 érkezett vissza hozzám kitöltve. Ezek alapján próbáltam a fiatalok által képviselt véleményeket és tényeket megfogalmazni írásomban. A kérdőív értékelése (*Lásd: 4. sz. melléklet*) százalékos arányokban történt.

A tetoválásokkal foglalkozó rész felépítésében segítségemre volt az egyik diáktársammal, Vincze Attilával készített riport is. Kérdőívem néhány kérdése is felbukkan beszélgetésünkben, azonban ebben a formában azokra mélyebb, személyesebb válaszokat kaptam, melyek több kérdés megértésében is segítettek. Választásom azért esett Attilára, mert tetovált szövege igencsak különleges. A finn nyelvre lefordított és így tetováltatott Hrabal-idézet diáktársam alkarján valóban egyedinek és érdekesnek mondható. (*Lásd: 1. ábra*) Válaszai is segítettek megérteni, hogy a témában nehéz általánosítani, és hogy a tetoválásokat, az egyénnel való szoros kapcsolata miatt, a viselőjével együtt érdemes vizsgálni.

2. Képies gondolkodás és nyelvi kreativitás

A későmodern korban, amelyben az információ kulcsfontosságú szerepet játszik, az írott és beszélt nyelv, valamint a kép egyidejű, folyamatos egymásra játszása és kölcsönhatása megkerülhetetlen jelenség. Egy olyan nyelv születik ennek a transzmisszióknak az eredményeként, amely az írásbeliség korlátait meghaladva alkalmas lehet a megismerhető

²BALÁZS Géza: Tetovált szövegek. Bp., 1994. 13. p. (Magyar csoportnyelvi dolgozatok; 59.)

valóság egyre fokozódó komplexitásának a megragadására.³ Mindennapi gondolati folyamatainkban a szónyelv és a képanyelv egymást áthatják, és így funkcionálnak, és egyre több, a témában kutató személy fogadja el, vagy állítja, hogy a vizuális képzetek lényeges szerepet játszanak a racionális gondolkodásban, és hogy az emberi gondolkodás alapvetően képies jellegű. Tagadhatatlan, hogy a multimediális korban a képi kommunikáció egyre erőteljesebb szerepet játszik (gondolok itt a televízióra, számítógépre és világhálóra stb.). Nyíri Kristóf állítása szerint az emberi gondolkodás, ez alapján pedig a nyelv és a kultúra is, alapvetően képi módon jelenik meg, és tárolódik az ember elméjében.⁴ A technológia fejlődésével a szónyelv és képanyelv közötti kölcsönhatás felerősödik, amely – a mindennapi kommunikáció fontos elemévé válva – növeli a nyelvi kreativitás jelentőségét is, amelyet egyre inkább a mindennapi nyelvhasználat jelenségeként tart számon a kortárs szakirodalom, mintsem egyes társadalmi és szellemi csoportok privilégiumát. A nyelvi kreativitás a mindennapi nyelvhasználatban való megjelenését támasztja alá az egyre elterjedtebb eszközzé váló nyelvi játékok, rövidítések, humor, kép-szó kombinációk stb., amelyek miatt a hétköznapi nyelvhasználókra mint a nyelvi jelentés kreatív dizájnereire tekinthetünk. A kreativitás segítségével a kommunikáció résztvevői bármikor képesek új jelentéseket alkotni, illetve a kreatív nyelv mindennapi, számos funkciója közül említi még az alábbiakat Carter és McCarthy: az üzenet tartalmának újszerű megvilágítása, annak humorossá, szelemessé tétele; a jelentéstartalom kiemelése, egy sajátos attitűd megjelenítése; negatív, ellenséges beállítódás kifejezése; a beszélő identitásának nyilvánosabbá tétele; a nyelvi formákkal való játék mások szórakoztatására; a beszéd egy szeletének lezárása és egy másik indítása; a diskurzus megolajozása.⁵ A fent tett megállapításokra utal az is, miszerint az elme a mindennapi nyelvi kreativitás eredményeként született új jelentéseket, névátviteleket, metaforákat befogadja. Az újonnan keletkezett metaforákat ugyanis ugyanolyan nyelvi folyamatok útján értjük meg, és fogadjuk be, ahogyan a régebbieket, így ez nem igényel nagyobb mértékű mentális erőfeszítést. A nyelvi kreativitás mint jelenség erőteljesen megjelenik a magunkon viselt szövegekben, elemekben is, melyek az agy számára vizuálisan, képként érzékelendők, és a szöveget is egyfajta ábraként fogdja be, amely mutatja a rendkívül erős komplementer transzmisszió jelenlétét írott szöveg és kép között.

³ Lásd: SZÉCSI Gábor: *Nyelv, média, közösség*. Budapest, Gondolat Kiadó, 2013.

⁴ Lásd: NYÍRI Kristóf: Az MMS képfilozófiájához. In: Nyíri Krsitóf (szerk.): *Mobilközösség – mobilmegismerés*. Budapest, MTA Filozófiai Kutatóintézete, 2002. 213-231. p.

⁵ Lásd: CARTER, R. – MCCARTHY M.J.: Talking, Creativity: Interactional Language, Creativity, and Context. *Applied Linguistics* 25/1. 2004. 62-88. p.

Elkülöníthetjük a nyelvhasználati módok közeledését azserint, hogy a közeledés a hangzó nyelv és kép, illetve az írott nyelv és a kép szoros integrációját feltételezi. Az előbbi közeget leginkább a televízióhoz köthető, és szokás „másodlagos szóbeliségnek” nevezni, míg az utóbbi, amely érinti a témát is, a „netnyelv” néven is emlegetett. Ezek a formák kétségtelenül a multiimediális korban kibontakozó új beszélt nyelvviség alapjává válnak. A „másodlagos szóbeliség” és a „netnyelv” közeledéseként létrejövő új nyelv nem fogható fel egyszerűen az írott és beszélt nyelv keverékeként, hanem egy, mind a kettőtől eltérő nyelvi kultúraként fejlődik a mindennapi kommunikációs közegben.

Érdemes megfigyelni, hogy a technológiai fejlődés során megjelent kommunikációs csatornákon történő interakciók, és azoknak grammatikai, stilisztikai jellemzői magukban hordozzák a szóbeliség, a hangzó nyelv sajátosságait, amely jelenség egyaránt és egyre inkább megfigyelhető a magunkon hordott szövegeken is, és ezek sokkal tudatosabban épülnek be a szövegekbe, mint a szóbeli megnyilatkozásokkor. Ezek a jelenségek megfigyelhetők a különböző kommunikációs metódusok köré szerveződő nyelvi közösségek szabályainak alkalmazásakor. Értem ezt úgy, hogy míg egy SMS-üzenetben igyekszünk a szóbeliséget a lehető legjobban visszaadva, akár képies elemekkel megtoldva, rövidítésekkel kommunikálni, addig más normák vonatkoznak egy e-mail vagy egy levél megírására. Így megállapítható, hogy azért is reprodukálja a kommunikáló fél a szóbeli kommunikáció sajátosságait, mert egyértelművé próbálja tenni valamely, a nyelvhasználat bizonyos formáit elfogadó közösséghez való tartozását, és annak tudatos mivoltának létét.

Ezen jelenségek erőteljes hatást gyakorolnak hétköznapi nyelvhasználatunkra is, és egyre inkább eltűnni látszanak a határok az írásbeli és szóbeli kommunikáció között, és folyamatosan megjelennek az információcserét elősegítő és hatékonyabbá tévő nyelvi kreativitás új eredményei, mintázatai is.

A nyelvi kreativitás kiteljesedésének számos formai, szókészleti és nyelvtani jele is van, amelyek egyaránt érzékelhetők az írott és beszéd nyelvben, és melyeket Szécsi Gábor felsorolt.⁶ Ide tartoznak a jelentéssűrítő szavak egyre gyakoribb használata a nyelvben, amely a tömörítés hatékony módszere. Szintén ide sorolhatóak a nyelvi kreativitás általánosabb elemei, melyek szóban és írásban egyaránt előfordulnak, mint: rövidítések, összevonások, mozaikszavak, betűszavak. Ezek főként a „netnyelv”-hez köthetőek, és nagy mennyiségben jelennek meg különböző magunkon viselt darabokon is, egyre nagyobb gyakorisággal. A

⁶ Lásd: SZÉCSI Gábor: Nyelv, média, közösség. Budapest, Gondolat Kiadó, 2013.

szintén az újonnan elterjedő és egyre nagyobb teret meghódító internetes közegben használt nyelv eredményeképpen tűnik fel az a jelenség, amikor az írásjeleket képi elemekkel, hangulatjelekkel, emotionokkal kombináljuk, amely már a képies gondolkodás kommunikációban való általános megjelenését is mutatja (pl.: szia :-); szia :-(közötti különbségek a képies gondolkodás segítségével erősen érzékelhetőek). Végül, ide tartoznak a szóbeliségre jellemző nyelvtani sajátosságok is, amelyek megjelennek az írott nyelvben, mint a mondat szerkezetek leegyszerűsödése is. Ezek szintén mind jellemzők a magunkon viselt szövegekre és képekre, melyeken – főleg a fiatalabb korosztály körében (hivatkozva a kérdőívre) – az ún. „netnyelv” az uralkodó, és amely jelentősen befolyásolja az „Y”- és „Z”-generáció mindennapi nyelvhasználatát, ezáltal pedig nyelvünk egyre inkább gyorsuló változását eredményezi. A közösségi felületeken gyorsan terjedő, új „internet-szavak” meglepően gyorsan képekeseek a fiatal korosztály nyelvébe beépülni, és temrészetesnek hatni (pl.: like – melynek már inkább a magyar átíratával találkozhatunk egyre gyakrabban: lájk; akárcsk: selfie – szelfi).

Az állandó multimediális információáramlás korában a képies és kreatív nyelvi gondolkodás kimutatható az élet szinte összes területén, így a magunkon hordott képies szövegek, feliratok esetében is. Ezeknél is jelentős szerepet játszik az emberi tudat fogékonysága a képek, képiesség iránt, így a testünk egyfajta üzenőfallá válik embertársaink felé. Ez a szerep egyre inkább erősödni látszik a mindennapokban, és egyre inkább tudatosabbá válik a magunkon viselt elemek kommunikációs funkciójának megléte, így a magunkon hordott képek jeltartománya is folyamatosan bővül, csoportjai kiegészülnek, új funkciók jelennek meg, és folyamatosan változnak, azonban megállapítható, hogy a kommunikációban jelentős szerepet tölt be. A magunkon hordott szövegek egyaránt értelmezhetőek képekként is (például egy gót betűs tetoválás egyértelműen értelmezhető már kép és szöveg formájában is), hiszen a szövegek formai stílusa is legtöbbször tudatos választás eredménye, így a kommunikáció szempontjából egyaránt fontos, és az alkalmazott nyelvészettől elvonatkoztatva, pszichológiailag is sokat elárulhat.

A képies gondolkodás léte nem újkeletű jelenség. Nyíri Kristóf tanulmányában olvasható az alábbi idézet: „A szavak elválasztanak, a képek kapcsolatot teremtenek”⁷. Azok az emberek, akik nem beszélnek azonos nyelvet, a képek segítségével könnyedén kommunikálhatnak, de az egy nyelvet beszélők közötti közösségteremtést is hatékonyabbá

⁷ Lásd: NYÍRI Kristóf: "Az MMS képfilozófiájához". In: NYÍRI Kristóf (szerk.): Mobilközösség - mobilmegismerés. Budapest, MTA Filozófiai Intézet, 2002. 213-232. p.

teszik a képies elemek, mint a szavak. Nyíri ismerteti ennek okát, ami régesrég ismert: „Szent Bonaventúra a tizenharmadik században egy évezred érvelését foglalta össze, midőn a képek egyházbeli intézményével kapcsolatban úgy fogalmazott, hogy az írástudatlanok a szobrokról és képekről úgy tanulhatnak, mint a könyvekből, s hogy azokat, akiket nem indít meg, ha Krisztus tetteiről hallanak, megindíthatja, ha ama tetteket alakokban és képekben látják.” Ezeknek lényegi oka pedig, hogy képeket megérteni, képekben gondolkodni, azokkal érzelmeket érezni, kommunikálni az emberi természet számára alapvetőbb, mint ugyanezeket szavakban, szavakkal, szónyelvvé tenni. Nyíri kiemeli, hogy ez természetesen nem azt jelenti, hogy a szavak felesleges lennének, hanem inkább felhívja a figyelmet a szónyelv és képanyelv ötvöztetésében rejlő lehetőségekre, és az ezek közötti komplementaritás jelentőségére.

A pályamunka szintén nem a szavak feleslegességére vagy a szónyelv elhanyagolhatóságára kíván rámutatni, sokkal inkább ezeknek az ápolásának a szükségességére, ugyanakkor a pályamunka segítségével szeretném feltárni a magunkon viselt szövegek jelentőségeit, többek között alkalmazott nyelvészeti szemszögből.

3. Magunkon viselt szövegek. A legrégebbi amulettszövegektől a mai pólófeliratokig és tetoválásokig

3.1. Történeti áttekintés

3.1.1. Amulettek és talizmánok története

Az amulettek (bizonyos értelemben vett ékszerek) története az őskorig nyúlik vissza. „A civilizáció mezsgyéjén kívül élő embercsoportok – amelyeket az őskorkutatók az őskori ember életkörülményei és szokásai mai megjelenítőinek tekintenek –, persze mást értenek ékszeren, mint a kultúrnépek.”⁸ Kutatások is bizonyítják, hogy már az ősember is amulettként használt bizonyos, a környezetükben található természetes anyagokból készült „ékszert”. Ezek a tárgyak (meszes vázú füzérek stb.) a szellemektől védték az embereket, melyeket a ma is megszokott, tipikus ékszerviselési helyeken hordtak. A fémek megjelenésével ezt a mágikus erőt tulajdonították a fémtárgyaknak is.

Az egyiptomiak már az ókorban használták az amuletteket és a talizmánokat. A két tárgy között a különbség csupán annyi, hogy az amulettnek érintkeznie kell a testtel, míg a talizmánnak a birtoklása is elegendő. Egyiptomban a mai napig az egyik legelterjedtebb

⁸NYERGES Ágnes: Amulettek csodás világa. In: Világosság, 1967. 6. sz. 365. p.

amulett, talizmán a szkarabeuszbogár, melyet – tulajdonságai miatt – a teremtéshez és az istenekhez kapcsolnak. Az ebből készült mágikus tárgyak a különböző, az ártó/irigy szemmel szembeni védőeszközök. A szkarabeusz kultúrája azonban túlnyúlt még Egyiptom határain is. Az NSZK-ban tanulmányt is közöltek arról, hogy hogyan lehet megkülönböztetni a valódi és a hamis bogarakat egymástól. A smaragdkőnek is, mint az első, igazi drágakőnek, kultúrköre volt mind Egyiptomban, mind az ókori görög és római kultúrákban. „A görögök és a rómaiak az egyes hónapokról és a planétákról állapították meg, hogy melyiknek melyik drágakővel párosítása nevezhető szerencsésnek, a keresztény egyház ehelyett az angyalok, illetve az apostolok és drágakövek párosítását munkálta ki”⁹. Ez alapján megállapítható, hogy az egyház is nyitott volt az amulettkultúra iránt. Ezeket a köveket, tárgyakat a gyógyászatban is alkalmazták a korábbi korokban.

A középkorban legfőképpen a homályos múltú pénzürméket ruházták fel amulett – vagy talizmán – funkciókkal, valamint a már korábban, nem az egyházzal kapcsolatban megjelent keresztet, amely a hatalmat szimbolizálta minden irányban. Magyarországon is jelentek meg a néphittel összekapcsolható amulettek a történelem során, ahogy a világ szinte minden táján.

Napjainkban is láthatunk amuletteket, talizmánokat, még hazánkban is. Újszülötteknek szokás például egyes családoknál borostyánkővet akasztani a nyakukba, kabalákat hordunk magunkon, továbbra is népszerű a kereszt a nyakban hordva, valamint az ékszerek világszerte elterjedtek és népszerűek, melyek sokszor esztétikai szerepükön kívül többletfunkcióval is rendelkeznek, s így már nevezhetjük azokat egyfajta amulettnek is. Ennek az áttekintésnek a fő célja az, hogy lássuk: szinte minden korban és kultúrában ezek a tárgyak jelen voltak és vannak is.

3.1.2 Póló- és ruhafeliratok története

A póló- és ruhafeliratok múltja sokkal kevésbé kutatott terület, mint a szövegamuletteké. Azonban néhány utalást találhatunk. Kincses Kovács Éva munkájában így fogalmaz: „Az igen ősi, valószínűleg kínai eredetű, s a kivándorlókkal a 16. századtól elsősorban Amerikában és Nyugat-Európában elterjedt ún. folton folt textilművészeti és lakberendezési darabokon figyeltem meg (...) a T-ingek, trikók feliratához hasonló szöveges, színes önkifejezési formákat”¹⁰. Ez arra enged következtetni, hogy a hasonló feliratok régebbi múltra tekintenek vissza, mint azt gondolnánk. Természetesen a korábbi korokban más technikákkal dolgoztak,

⁹ NYERGES Ágnes: Amulettek csodás világa. In: Világosság, 1967. 6. sz. 366. p

¹⁰ KINCSES KOVÁCS Éva: A feliratos ruhadarabokról. In: A kezdetektől a máig. A modern magyar szemiotika olvasókönyve. Szerk.: Voigt Vilmos, Balázs Géza. Bp., 2003. 339. p.

leginkább kézi hímzéssel, ma pedig leginkább gépi, nyomdai eljárással, speciálisabb esetben akár fénymásolással készült feliratokkal is találkozhatunk a ruhaneműkön. Magyarországon – feltételezhetően – a legelső feliratos ruhadarabokon, kiegészítőkön monogramok szerepeltek, majd szerelmi üzenetek is felfedezhetőek voltak rajtuk.

Nem kifejezetten felirattal, de szimbólumokkal, jelekkel a történelem folyamán többször is találkozhattunk, melyeket az emberek a ruháikon viseltek. A harcászaton például a katonák hordtak magukon ilyen elemeket a csoporthoz tartozás (egy adott ország hadiszerve) miatt. Természetesen a különböző szimbólumok akár egy szellemi csoporthoz való kötődést is kifejezhettek, melyek ugyan nem szövegek voltak, de több esetben tudtunk hozzá mögöttes tartalmat kapcsolni, ideológiákat, egyes esetekben akár szövegrészleteket vagy teljes szövegeket, így szemiotikai szempontból is jelentőségük volt.

Egyes kultúrákban már korábbi korokban is hagyománya volt az írásjelekkel ellátott ruhadaraboknak, azonban a textilipar folyamatos modernizálódása, a tömeggyártás lehetővé tette már ezek elterjedését is. A XX. században pedig már a különböző szövegekkel (márkajelzés, ideológiák, városnevek stb.) ellátott pólók, ruhaneműk is készültek. Kincses Kovács Éva 1989-ben kezdte el feljegyezni a feliratos viseleteket¹¹, Temesi Ferenc pedig már 1971-től utalt rájuk¹². Természetesen ennél régebbi darabokról is beszélhetünk, de Temesi számára akkoriban – a magyar viszonylatokhoz képest – több darab is újdonságnak számított.

Mára a pólófeliratok és egyéb ruhafeliratok tömeges elterjedését láthatjuk, ám jelentőségük csökkent. Legfőbb szerepük inkább az esztétikum, és nem fejeznek ki mélyebb gondolatokat. Az idegen nyelvű ruhafeliratok a népszerűbbek, s ezt a kijelentést mind a szakirodalom, mind a kérdőívre érkezett válaszok alátámasztják. A megkérdezettek 71%-a nem rendelkezik magyar feliratos ruhával, és mindössze 5% nyilatkozott úgy, hogy a feliratos ruhaneműinek a nagy része magyar. A másik érdekesség, hogy az esztétikum mellett a szöveg tartalma és annak jelentése eltölpül. A kérdezettek 9%-a abszolút nem, míg 47%-a csak kevéssé veszi figyelembe a felirat tartalmát. A régebbi, feltehetően a hitvilághoz szintén kapcsolódó ruhafeliratok tehát mára már elszakadtak a szakrális világtól, és a divattal, valamint az egyéni ízléssel, önkifejezéssel hozhatóak leginkább kapcsolatba.

¹¹ Lásd: KINCSES KOVÁCS Éva: A feliratos ruhadarabokról. In: A kezdetektől a máig. A modern magyar szemiotika olvasókönyve. Szerk.: Voigt Vilmos, Balázs Géza. Bp., 2003.

¹² Lásd: TEMESI Ferenc: Pólók, T-shirtök, vagyis eddigi életem? fele. Szociokapitalográfia. In: T. F.: A szív böjtje. Bp., 1991.

3.1.3. A tetoválások története

A tetoválások múltja területenként, kultúránként – kisebb átfedésekkel – eltérő. A régebbi korok „tetoválásai” minden bizonnyal más és más technikákkal készültek, tartósságuk csak a holttesteken talált minták esetében bizonyos, a feljegyzésekben olvasható utalások vonatkozhatnak primitívebb, nem örök érvényű eljárásokra is. Akárcsak az amulettek, a testek díszítése (testfestés, tetoválás) is korán, már a XI. dinasztia idején (i.e. 2160-1994) megjelent Egyiptomban. A sírfeltárások során az ebből a korból származó halottak testein pontokat és vonalakat véltek felfedezni (leginkább női holttesteken). Feltételezik, hogy ezek a pont- és vonalsorok védelmi és termékenységet elősegítő funkciót láttak el, valamint a női erőt és az anyaságot szimbolizálták. A legrégebbi ismert képi tetoválás a Bész egyiptomi istennő (a mulatozás istene, táncosnők, zenészek védelmezője) alakját megjelenítő testminták voltak. Ezeket szintén női múmiákon fedezték fel, melyek i.e. 400-ból származnak.

A japán kultúrában a tetoválások hagyományai még régebbiek. Az i.e. 5000-ből származó agyagszobrokon találkozhatunk karcolt és festett – egyszerű – motívumokkal. III. századi történelmi szövegekben olvasható, hogy a japán férfiak és fiúk arcát és testét különböző tetovált motívumok díszítették. Akárcsak a kínaiak, a japánok is tiltották a testdíszítő tetoválásokat a VII. század elejére. Így – tiltása miatt – az a kiközösítettek, számkivetettek megbélyegzési módja lett. Az 1800-as évek elejére kialakult ennek általános rendszere is. A bűnözőket és más közösségből kizártakat a kiközösítés oka vagy a bűntény helye, típusa alapján más és más jelekkel láttak el. Ekkoriban a szervezett bűnbandák körében már kedveltek voltak a különböző testet díszítő elemek.

Területtől függően máskor és más módon jelentek meg a testfestési, tetoválási technikák. Borneó szigetén néhány törzs már körülbelül 40 000 éve honos. Habár a tetoválások megjelenését nem tudjuk pontosan datálni, bizonyos, hogy a különböző motívumok szorosan kapcsolódnak hitvilágukhoz, hagyományaikhoz.

Polinéziában az ókori világ legigényesebb és legbonyolultabb tetoválásai voltak jellemzőek. Azokat gyakran továbbdíszítették, azaz folyamatosan megújították. A polinéz tetoválásokról James Cook kapitány első óceáni útjáról írt beszámolójában olvashatunk.¹³ A mai tetoválás szót (a polinézek *tatunak* hívták) is e nyelvből származtatjuk. A kapitány

¹³ HEMINGSON, Vince: Tetoválás. A testdíszítés művészete (Tattoo Design Directory. The Essential Reference for Body Art). London, 2009.

kereste a magyarázatot arra, hogy mi készítette a polinézeket az európaiak számára ismeretlen testdíszítés által okozott fájdalom elviselésére, azonban – leírása szerint – erre választ senkitől sem kapott.

A testen lévő motívumok Észak-Amerika őslakosai számára sem voltak ismeretlenek, s ezek többnyire szintén vallási gyakorlathoz kapcsolódtak. Dél-Amerikában 1519-ben a mexikói partra érkező európai katonák is elszörnyülködve látták, hogy az ott élő emberek különböző ördögi szobrok másait és motívumait viselik saját testükön. De ezek a technikák az ókori Görögország és Róma területén sem voltak ismeretlenek. Az európai területeken is folyamatosan, apránként megjelenő tetoválások hatására 1891-ben Samuel F. O'Reilly benyújtotta szabadalmát, a tetováló gépet (*Lásd: 2. ábra*).

Magyar tetoválásokról szóló feljegyzésekről a XIX. században olvashatunk. „...a Magyar Nyelvőr induló évfolyamában - 1872-ben - felhívás jelent meg tetoválások, tetovált szövegek gyűjtésére.”¹⁴ Ettől kezdve datálhatunk különböző tanulmányokat a hazánkban létező tetoválásokról, tetovált szövegekről. Bár a tetoválások egyre népszerűbbekké váltak, elterjedésük lassú folyamat volt, hiszen ma is láthatjuk, hogy sokan negatívan viszonyulnak a „testdíszítő”-elemekhez, még a fiatalabb korosztályból is (a megkérdezettek 18%-a). Válaszukat főként azzal indokolták, hogy a tetoválások veszítenek esztétikai értékükből, felvarratásuk felelőtlenység, valamint hogy természetellenesek.

3.2. Amulettek, szövegamulettek, talizmánok

3.2.1. Szövegamulettek Egyiptomban

„Az amulett szó a latin *amuletum*-ból származik. Az amuletteknek természetfeletti erőt, hatásokat tulajdonítottak, melyek jellege, foka alakjuktól, anyaguktól és esetleg a rájuk írt vagy felettük elmondott varázsigétől függött.”¹⁵

A szövegamulettek megjelenése is régre nyúlik vissza: találkozhatunk képirásokkal és kriptogrammákkal is, melyek szövegértékűek. Egyiptomban gyakoriak voltak a hieroglifákkal ellátott amulettek. A szív hieroglifáját is használták függőként, amely – feltételezések szerint – a szív elrablásától védett, melyről a Halottak könyve többször is említést tesz. Ezeket legtöbbször kőből készítették, s a temetkezéseknél volt kiemelt szerepük.

¹⁴ BALÁZS GÉZA: Tetovált szövegek. Bp., 1994. 10. p. (Magyar csoportnyelvi dolgozatok; 59.)

¹⁵ KÁKOSY László: Amulettek és varázstárgyak. In: K.L.: Varázslás az ókori Egyiptomban. Bp., 1978. 155. p.

Jelentősek voltak – és máig is azok – a „kéz”-amulettek is. Ezek elsősorban a gonosz szem és az irigység ellen védtek, s emiatt – a „szem”-amulettek mellett – ezek a legelterjedtebbek, melyek „... a fáraókori hagyományok továbbélésének eredményét képviselik”¹⁶. Ezeken a „szem”- és „kéz”-amuletteken is gyakran találkozhatunk különböző szövegekkel, hieroglifákkal, melyek istenségekkel kapcsolatosak, illetve a Koránból vett idézetek jelennek meg rajtuk.

Hasonlóan népszerű amulett volt a királyi korona és az ún. *cartouche* (hosszúkás névgyűrű), melybe az uralkodó nevét írták. Az *élet* szó (*anch*) és az *egyesítés* szó (*szema*) hieroglifáinak is varázserőt tulajdonítottak, így ezekből is készítettek amuletteket (*Lásd: 3. ábra*), melyek közül az utóbbi a test épségét szimbolizálta.

Amulettet bármiből készíthettek, ugyanúgy, ahogy ma is amulett lehet akár egy közlekedési balesetkor keletkezett törmelékdarab. „Egy varázspraktikánál a Párizsi-varázs-papirusz görög szövege szerint a következő védő amulettre volt szükség: <<A védőszer, melyet az eljárásnál magadra akasztva kell viselned, egész tested védelmére: egy templomi kő-Harpokra-tész^a vászonruhájából szakított (darab). Mirrhával írd rá a következőket: Én vagyok Hórusz (varázsszavak), Ízisznek (varázsszavak) és Ozirisz Oszironnóphrisznak fia. Őrizz meg engem egészségben, épségben, szellemveréstől mentesen, félelem nélkül, egész idejére életemnek.>> A vászondarabot nyakban kellett viselni.”¹⁷. Mint ezek is mutatják, az amulettek között gyakran találkozhatunk olyanokkal, amelyekre szöveget írtak, véstek, faragtak, vagy szövegértékű jelet, képirást készítettek rájuk. Ezek közül a leggyakoribb idézetek a Koránból származnak. (Egyes vélemények szerint inkább talizmánnak kell tekintenünk ezeket, mivel többségük nem kerül közvetlen kapcsolatba a viselő testével.) A hiedelem szerint ezen szövegek a nehézségek és a szenvedés ellen védik tulajdonosukat. Vannak, melyek betegségektől óvnak (gyógyító versek), vannak, amelyek az életet teszik kellemesebbé és könnyebbé (nyitányversek), s olyanok is, melyek megvédik az embert a gonosztól (őrző versek).

A Korán mellett kiemelkedő szerepe van Isten 99 dísztőnévének is, s ezek ismételtetésével az ember a Paradicsomba kerülhet. Ezen elnevezéseket szintén

¹⁶ SABER M. B. El Adly: Az amulett a mai Egyiptomban. Bp., 1981. 24. p. (Az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Ókori Történeti Tanszékének kiadványai; 31.)

¹⁷ KÁKOSY László: Amulettek és varázstárgyak. In: K.L.: Varázslás az ókori Egyiptomban. Bp., 1978. 164. p.

használják szövegamulett, illetve szövegtalizmán formájában is. A legnagyobb erővel azok a nevek rendelkeznek, melyeknek kezdőbetűi nem találhatók meg a Korán nyitó (első) szúrájában. Ezeket az amuletteket és talizmánokat elsősorban a nőtársadalomhoz és a gyermekekhez köthetjük, s főleg számukra biztosít védelmet, testi vagy lelki „gyógyulást”.

Az Egyiptom területén kívüli szövegamulett, szövegtalizmánok is igen gyakoriak. A középkori talizmánmágiának például kiemelkedő és átfogó kézikönyve volt az ún. *Picatrix*, amelyet a 13. században fordítottak le arabról latinra. A szintén középkori Rúnák könyve (*Liber runarum*) pedig a rúnákkal ellátott talizmánokkal ismert meg minket. Ebben a korban a rúnáknak, mint egyfajta képírásnak, nagy jelentősége volt. Egy átlag középkori ember számára ugyan olvashatatlanok voltak, azonban a valódi skandináv rúnabetűk mágikus erőket hordoztak. A rúnákkal foglalkozó korabeli könyvekben, kéziratokban találunk orvosi, jövőmondó, de démoni elemeket is. Ezekből is készültek talizmánok, amulett, tehát a hieroglifa mellett más képírást is felruháztak mágikus tulajdonságokkal ebben a korban.

Saber M. B. El-Adly tanulmánya szerint (1981.) – amely az egyiptomi amulett-világra koncentrál – a fejlődő világ, annak vívmányai és az ezzel járó életmódváltozás csak lassan, alig észrevehetően szorítja vissza ezeket a mágikus hiedelmeket. Sőt, segíti az amulett-kultúrát például abban, hogy új anyagokból (pl.: műanyag), illetve – a régiekhez viszonyítva – esztétikailag sokkal igényesebb darabokat készítenek¹⁸. Természetesen vannak olyan amulett, melyeknek mágikus funkciója mára már feledésbe merült, de egyelőre az egyiptomiak még ma is nagy kultúrával büszkélkedhetnek ezen a téren.

3.2.2. Magyar vonatkozású amulett, szövegamulett

Magyarországon sem voltak ismeretlenek az amulett és a talizmánok. A keresztény vallás által használt darabok hazánkban is megjelentek, illetve az izraelita vallás gyakorlói is szívesen éltek ezekkel. Mágikus tárgyakra vonatkozó magyar utalásokat egy 16. századi kódexekben olvashatunk. Magyar amulett- és talizmánszövegeket vizsgált Pócs Éva a *Szem meglátott, szív megvert: magyar ráolvasások* című könyvében¹⁹. Patkányt üzni

¹⁸ Lásd: SABER M. B. El Adly: Az amulett a mai Egyiptomban. Bp., 1981. (Az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Ókori Történeti Tanszékének kiadványai; 31.)

¹⁹ Lásd: Szem meglátott, szív megvert. Magyar ráolvasások. Válogatta, összeállította: PÓCS Éva. Bp., 1986. 192-193. p.

például úgy lehetett, hogy az ahhoz értő ember szénnel a falra írta, hogy „*Bagaméri*”, vagy visszafele, hogy „*Kala Bala Nikodémus*”. Mai szemmel nézve ez a két szöveg teljesen értelmetlennek tűnik. Feltételezéseim szerint azért lehet ez így, mivel magyarul jelentés nélküli szavak voltak, ezért mágikus erőt tulajdonítottak nekik. Érdekes módszer volt a ló vizeletének újraindítására is: négy körmére négy folyó nevét írták, melyek: „*Fizon, Chrison, Tygris, Euphrates*”. Szintén ebben a gyűjteményben jelenik meg egy 19. század eleji kéziratból származó módszer elrejtett kincs megtalálására, mely szerint a pünkösdkor vásárolt tükörrre kellett írni a következőt: „*Oh Holon + Taller + Ihatal + Thaler Theja + ganelei*”. Hidegtelelés ellen védő amulettként szolgált a ruhába kötött fokhagymagerezden a következő felirat: „*Arex. Arex. Artifex.*” Érdekes még a hasonló céllal használatos, majd jobb vagy bal váll alá kötve hordott (attól függően, hogy férfi vagy nő az illető) szövegamulett, melynek tartalma:

„*Abracadabra X.*

Abracadabr x.

Abracadab x.

Abracada x.

Abracad x. ...”

Egészen addig folytatódik, míg az „*A x.*” sor le nem zárja. Ez az amulett azért is különös, mert itt, mint egy képversnél, a külső forma is lényeges. Akad közöttük olyan is, mely csak betűk halmazára, mégis rendszert vélhetünk benne felfedezni. Célja ugyanaz, mint az előző kettőnek, azonban ezt kilenc papírdarabra kell felírni, majd azokat egyenként megenni. A sorok pedig: „*A.AB.ABC.ABCD. \ ABCDE.ABCDEF \ ABCDEFG.ABCDEFGH \ ABCDEFGHI*”.

Azért mutattam be ezeket a mágikus és amulettiszövegeket – melyek között van olyan is, melyet nem viselünk magunkon –, hogy rávilágítsak: sémát, tendenciát vagy rendszert nem találunk bennük. Akad egyszavas; mondatértékű; (+) szimbólummal összekapcsolt többszavas is közöttük. Van olyan szövegcsoporthoz, melyeknél fontos szempont volt a szövegforma, de olyan is, amelyekben meghatározott rendszer szerint következtek a betűk. (Az általam bemutatott szövegek a XV. és a XIX. század között keletkeztek.)

Magyarország ókori lelettel is büszkélkedhet ezen a téren. Aquincum területén találták a kisméretű ezüstlemezt, amely feltehetően az időszámításunk szerinti 116. évből

származik. A leleten hiányos szöveg is található, melynek pontos leírását Németh György *K3 Aquincumban* című írásában találjuk²⁰. Ez is arra enged következtetni, hogy valóban az ókori kultúrákban is mágikus erőt tulajdonítottak az esetleg „varázsszavakkal” ellátott amuletteknek, talizmánoknak. A héber felirat ugyan összefüggő, értelmezhető szöveget nem ad, azonban bizonyos, hogy védő funkcióval szolgált. Németh György írásában is olvashatjuk, hogy a zsidómágia és annak kultusza hatással volt a császárkori Rómára. Több szakirodalom is foglalkozik a zsidófeliratokkal, akik szintén nagy művelői voltak az amulett-mágiának, és jelentős számban találkozhatunk az ő hitvilágukban is felírtos darabokkal.

Az egyik legjelentősebb magyar vonatkozású lelet az ún. *törökbecsei komplex amulett*. (Lásd: 4. ábra) Azért kapta a „komplex” nevet, mert három részből áll. A halott állkendője mágikus tárgy; a „*szent levél*”, vagyis *Tóbiás áldása* mágikus szöveg; a kereszt jele, s rajta a mágikus kriptogramma mágikus jelcsoport. Az amulettet és alkotórészeit egy adatközlő adta át egy néphitfeltáró gyűjtés során. Sem az eredetéről, sem a funkciójáról, sem részeinek pontos forrásáról nem tudunk, az azonban bizonyos, hogy mágikus erőt tulajdonítottak neki. Az adatközlő szerint a komplex amulett az első világháború ideje alatt került egy mosóasszonyhoz, aki az egyik tiszt gúnyját tisztítva találta azt.

Feltételezik, hogy a komplex amulettet fegyveráldásra használhatták, mivel az adott mágikus szöveg funkciója abban az időben már ismert volt. A halott állkendője mint mágikus tárgy nem volt azelőtt sem ismeretlen a magyar kultúrában. Azonban a másik két elem még jelentősebb: az ún. „*Szent levél*” egy ponyvanyomtatvány volt, amelyet a Tóbiás áldása néven emlegettek, és mágikus erővel bírt. Érdekesség, hogy korábban nem készült feljegyzés arról, hogy ezt a szöveget magyar nyelven nyomtatták volna, azonban a komplex amulettet alkotó szöveg egy Szegeden, magyar nyelven nyomtatott példány volt.

Az írás mintegy fele használatának, hordozásának módját és funkcióját ismerteti. Az eredeti Tóbiás áldása című szöveg a magyar ponyvanyomtatvány 7-8. szövegegységében olvasható. A szöveg és a kutatások alapján elképzelhető, hogy osztrák-magyar

²⁰ NÉMETH György: K3 Aquincumban. Egy mágikus amulett feliratának értelmezése. In: Ókor, 2006. 2. sz. 49-52. P.

honvédtisztek hordtak maguknál ilyen komplex amuletteket. A peres ügyekben is használhatták, mivel a szöveg egyik része: „Az ő szájok hallgasson”²¹.

A harmadik elem a fakeszt, melyen betűcsoportok szerepelnek. A vizsgálói rájöttek, hogy a délszláv néphagyomány ismeretében értelmezni tudják a keresztet és az azon található írást. A betűk, betűcsoportok a következők voltak: „... a kereszt függőleges felső szárán olvasható *IC* betűcsoport, a vízszintes részén folyamatosan a *HIKA* betűcsoport, a függőleges száron pedig az *XC* betűcsoport.”²² (Valamint kiegészítették ezt különböző értelmezést segítő vonásokkal is.) „A később meglett analógiák fényében a helyes olvasat: *IC XC HIKA*. A megfejtett görög nyelvű kriptogramma jelentése: *Jézus Krisztus, a győzedelmes*, vagyis a győzedelmes Megváltó.”²³ Az amulett-hármas megfejtése a mai napig sem zárult le, azonban a feltételezések szerint túlnyúlik a magyar hagyományokon, és nem csak ahhoz kapcsolható.

Amulettekkel, talizmánokkal nem csupán az ókorban és a középkorban találkozhatunk. Kérdőívemben is rákérdeztem a mai kabalákra, amulettekre, és egyértelműen kiderült a válaszokból, hogy napjainkban is jelen vannak. A visszaérkezett kérdőíveken minden esetben szerencsehozó tárgyakat soroltak fel a válaszadók: volt közöttük zokni, plüssállat, érme, de még élő állat (ló) is. Ez is alátámasztja azt a nézetet, hogy amulettet és talizmánt bármiből készíthetünk, és bármilyen tárgynak – vagy élőlénynek – tulajdoníthatunk többletfunkciót. Nekem is van ehhez hasonló kabalám, melyet még kínai utazásom során vettem. Ez a tárgy egy ún. *málá*, amely a buddhizmushoz kapcsolódik, azonban én nem vallási tárgyként tekintek rá, hanem szerencsehozó kabalaként, amely egyben az utazásaimat is szimbolizálja (*Lásd: 5. ábra*).

Ugyanakkor a vallásokkal kapcsolatos amulettekkel is találkozhatunk, melyek közül a leggyakoribbak hazánkban a kereszténységgel összefüggésbe hozható kereszték és rózsafüzérek.

²¹ JUNG Károly: A törökbecsei komplex amulett. Egy néprajzi lelet leírása és értelmezése. In: J.K.: Összerek könyve. Szent levelek, golyó ellen védő imádságok, amulettek a magyar néphagyományban. Újvidék, 1994. 58.p

²² JUNG Károly: A törökbecsei komplex amulett. Egy néprajzi lelet leírása és értelmezése. In: J.K.: Összerek könyve. Szent levelek, golyó ellen védő imádságok, amulettek a magyar néphagyományban. Újvidék, 1994. 60.p.

²³ JUNG Károly: A törökbecsei komplex amulett. Egy néprajzi lelet leírása és értelmezése. In: J.K.: Összerek könyve. Szent levelek, golyó ellen védő imádságok, amulettek a magyar néphagyományban. Újvidék, 1994. 60.p.

3.3. Póló- és ruhafeliratok

3.3.1. A ruhafeliratok nyelvi-filozófiai megközelítése

Hegel úgy véli, a test jelentésbeli kapcsolatban áll a ruhával, és az biztosítja az észleletről az értelemre való áttérést. Ilyen értelemben a ruhát viselőt tekintjük a jelöltnek, míg a ruhát a jelölőnek, és ezzel az állásponttal többen is egyetértenek. A ruha – takarva a bőrt – új kommunikációs réteget hoz létre a testen kívül. A legfőbb különbség a ruhafeliratok és a tetoválások között az, hogy míg a tetoválások – az orvostudomány vívmányait leszámítva – eltávolíthatatlanok, addig a pólófeliratokat Balázs Géza egyfajta „lemosható tetoválásként” jellemzi²⁴. Az általa képviselt álláspont szerint a ruhafeliratok szorosan kapcsolódnak viselőikhez, megjelenítve a divat és az esztétikai funkció fontosságát is.

Véleményem szerint – melyet a kérdőívre kapott válaszok is megerősítenek – napjainkban jelentősebbé vált ez utóbbi szempont. Jelentéktelenebb lett a kapcsolat a viselő és a viselt ruha között, és sokszor akár a jelölő funkció is megszűnik. Gondoljunk például a ruhákon megjelenő márkajelzésekre, reklámokra! A szöveg vagy szimbólum (logó) csupán a társadalmi hovatartozás kifejezésének funkcióját tölti be a bogatirjovi öltözeti és viseleti funkciók közül.

A márkajelzések viselésének fontossága egyénenként más és más. A kérdőívemben feltett kérdésre, miszerint fontos-e, hogy szöveges márkajelzés legyen az adott ruhadarabon (hangsúlyozom, hogy a kérdés csak a szövegesre vonatkozott), a megkérdezettek 12%-a *általában igennel* választott, míg 23%-a a *változó* választ adta. Elgondolkodtató lehet, hogy a különböző cégek reklámfogásként nyomtatott feliratos, logóval ellátott ruhadarabjaiért sokan nagyon sok pénzt fizetnek, míg az ún. *szendvicsemberek*, akik magukra akasztott táblákkal reklámoznak, ugyanezért a tevékenységért fizetést kapnak.

3.3.2. A ruhafeliratok csoportosítása

A feliratos ruhadarabok több szempontú csoportosítására láthatunk példát Kincses Kovács Éva munkájában²⁵. Tematikus és nyelvtani szempont szerint is osztályozta a feliratokat. Ezt az 1993-as csoportosítást vettem alapul, melyet a kérdőívemre adott feleletek

²⁴ Lásd: A ruhafeliratok szemiotikai-nyelvészeti kutatásának lehetőségeiről. In: A kezdetektől a máig: a modern magyar szemiotika olvasókönyve. Szerk.: Voigt Vilmos, B. G. Bp., 2003. 332-338. p.

²⁵ Lásd: KINCSES KOVÁCS ÉVA: A feliratos ruhadarabokról. In: A kezdetektől a máig: a modern magyar szemiotika olvasókönyve. Szerk.: Voigt Vilmos, Balázs Géza Bp., 2003. 339-342. p.

alapján néhol újragondoltam. A példákat a kérdőívre adott válaszokból, illetve interneten keresett feliratokból merítettem.

3.3.2.1. Tematikus besorolás

Tematikus besorolás: *a)* márkajelzések *b)* ország- és városnevek *c)* humoros feliratok *d)* sport *e)* szexuális jellegű sorok *f)* formatervezéssel kapcsolatos *g)* hangulatot, érzelmeket kifejező *h)* zenére utaló *i)* az internet világából származó feliratok *j)* csoporthoz tartozás kifejezésére használt mondatok *k)* különböző idézetek.

A márkajelzéseket már írásom előző részében is említettem. Saját tapasztalataim alapján a leggyakoribbak: *Nike, Adidas, Puma, Converse, Lacoste stb.* A legtöbb márkajelzés idegen nyelvű, magyar márkák ritkábban tűnnek fel. Közülük talán a legelterjedtebb a *Tisza*, amely feliratok formájában is előfordul. A márkajelzések sokszor a logóval együtt jelennek meg, így a jel a ruhadarabokon komplex lesz, de az is gyakori, hogy csupán a logó látható. Az általunk viselt feliratos pólóknak jelentős részét alkotják ezek a ruhadarabok.

Az ország- és városnevek, utazással kapcsolatos feliratok, mint például: *Budapest, New York, Párizs, London* szintén gyakran megtalálhatóak ruházatunkon, azonban az utóbbi időben rendkívül elterjedtek az ún. „*I love*” (*I ♥...*) feliratú pólók, melyek szintén komplex feliratok, mivel a szavak és a kép együttesen adják a felirat jelentését. Közülük a legismertebb az „*I ♥ New York*” (Lásd: 6. ábra), amelyet ma már a zoknitól a kabátig, mindenütt láthatunk az öltözet részeként. A szimbólum után bármit megnevezhetünk, amit „szeretünk”. Az általam megkérdezettek szerint ma az egyik legnépszerűbb ruhafelirat ez (diáktársaim 21%-a írta nem feleletválasztós kérdésre ezt a legkedveltebbnek). Az én egyik kedvenc feliratos pólóm is ehhez a csoporthoz tartozik – talán, mert személyes emléket is felidéz –, amely kínai és angol nyelven a kínai nagy fal rajza alatt azt írja, hogy „*Megmásztam a nagy falat.*”

A humoros feliratok minden korosztályban kedveltek, azonban viselésükkel óvatosan kell bánnunk, hiszen nem biztos, hogy a befogadó számára a kommunikációs folyamat üzenete a humor lesz-e. Ezért kérdeztem rá kérdőívemben a „*Kerüld a másnaposságot – maradj részeg!*” pólófeliratról alkotott véleményekre. Többféle választ kaptam. Többségben voltak a negatív megnyilvánulások, miszerint ízléstelen, azaz nem humoros a felirat (31%), voltak, akik túl közönségesnek ítélték (17%), ezzel szemben 43% vélte humorosnak, megkérdezettek 9%-a pedig semleges választ adott. Kétségtelen, hogy a nyelvi humor jelen van a pólófeliratokon is (Lásd: 7-8. ábra), és a fiatalabb korosztály számára ezek a

legkedveltebb darabok közé tartoznak. Például: „*Tévedni ebmeri dolog*”; „*Hiszel a szerelemben első látásra, vagy jöjjen be még egyszer?*”; „*Senki se tökéletes, belőlem is hiányzik a hiba*” stb.

A sport megjelenik ruhadarabjainkon is: ábrával, rajzzal, képpel vagy szöveggel (Lásd: 9-10. ábra). Gondoljunk például a versenyeken kapott emlékértékű pólókra. Például: Maraton, Balaton-átúszás stb.

A szexuális jellegű feliratokra is számos példát láthatunk. (Lásd: 11-12. ábra) Nem meglepő, hogy előfordulnak ruhákon is. Ilyenek például a nemi identitást megerősítő és kifejező szövegek, egyes – már-már sértő – intim darabok. Például: „*Ha férfi vagy, légy férfi*” (Petőfi Sándor), „*Szexgép*” stb.

A formatervezéssel kapcsolatos feliratok általában márkákon belüli, különböző ruhatípusokat jelölnek, ezek nagyrészt idegen (főleg angol) nyelvűek, mint például a „*basic*” (egyszerű, alap), „*special*” (speciális), „*limited*” (limitált kiadású). Nem köti őket szoros kapcsolat a jelhordozóhoz.

A hangulatot, érzelmet kifejező feliratokat is többen megnevezték mint legnépszerűbb felíratípust (8%). Ezekre leginkább egyszavas példákat írtak a kérdőív kitöltői, mint: „*lazy*” (lusta), „*happy*” (vidám), „*stressful*” (stresszes). Sok esetben a hangulatot reprezentáló „arc”-ábra is kapcsolódik hozzájuk (Lásd: 13. ábra). Az ilyen ruhafajták általában valóban tükrözik viselőjük lelkiállapotát.

Meglepett, hogy a zenével kapcsolatos, együttesek, énekesek logójával, nevével, portréjával ellátott pólók (Lásd: 14-16. ábra) szintén az egyik legnépszerűbb fajtájú ruhadarabnak mutatkoztak, ugyanis kortársaim 21%-a vélte így. Általában a betűtípus, az elrendezés és a színek összhangban vannak a zenei irányzattal, amelyet képviselnek. Leggyakoribbak a rockzenészekhez köthető ruhaneműk. Például: *Hétköznapi csalódások*, *Kiscsillag* stb.

Az internet világából származó ruhafeliratok szintén nagyon népszerűek. Ezek lehetnek mozaikszavak, teljes szövegek vagy úgynevezett „mémek”. Ez utóbbiak általában embert megformáló, primitív rajzok, melyek szöveggel elhelyezve nyilvánítanak véleményt, például: a „*Not bad*”(nem rossz) „mém” (Lásd: 17. ábra). Azért emeltem ki ezeket a feliratokat, mivel a kérdőívemre adott válaszokból is látszik, hogy elterjedtek. A válaszadók

3%-a a „mémeket” vélte a legnépszerűbbeknek, 6%-uk a „YOLO” mozaikszót, mely a „*You Only Live Once.*” (*Csak egyszer élsz.*) mondat rövidítése, 8%-uk a „*SWAG*” feliratot, amely pedig a „*Secretly we are gay.*” (*Titkon melegek vagyunk.*) mondatból kialakult mozaikszó, míg 6%-uk a „*Keep Calm and ...*” (*Maradj nyugodt, és...*) felirat formulát vélte a legkedveltebbnek, mely után tetszés szerint bármilyen cselekvés beilleszthető, és az angol királyi korona rajzával együtt ábrázolják (*Lásd: 18. ábra*).

A csoporthoz tartozás kifejezésére használt ruhafeliratok nagyon régóta ismertek. Egyetemek, gimnáziumok, táborok, intézmények, munkáltatók egyfajta uniformis funkciójú ruhadarabokkal látják el a közösség tagjait. Sokféle csoportról beszélhetünk. Például: hobbi, munka, nemzet stb., de lehet szellemi csoporthoz tartozás is. (Például: ideológia, világnézet, életfelfogás stb.) Ez esetben is sokszor feltűnnek a mozaikszavak, a logókkal ellátott darabok vagy a csoport nevének teljes megnevezése. Például: „*PTE-BTK*”, „*Személy- és vagyonvédelem*”, „*LIDL*”, „*Don't worry, be happy!*” (*Ne aggódj, csak légy vidám!*) stb. Ezekben az esetekben a jelölőnek (a feliratnak) nemcsak hordozója, hanem jelöltje is a viselő.

A különböző idézetek sok helyről származhatnak (pl.: könyv, film, szállóige stb.). Változó módon kötődnek viselőjükhöz, és palettájuk igen nagy. A kérdőívre kapott válaszok közül kiemelnék néhányat: „*Creme de la creme*” (*a krémek krémje*), „*Én vagyok az apád*”, „*Ki itt belépsz, hagyj fel minden reménnyel*”.

Megállapíthatjuk, hogy az amulettekhez hasonlóan nagyon sokrétű a feliratos ruházatok palettája is. Kincses Kovács Éva 1993-as tanulmányában leírt csoportokhoz folyamatosan újabb és újabb kategóriák kapcsolódnak, ahogyan más és más jellegű feliratok kerülnek rá az általunk viselt ruhadarabokra. Eleinte még csak monogramokkal találkozhattunk, melyek manapság leginkább márkajelzésekben fordulnak elő, de napjainkban már láthatunk olyan eseteket is, hogy valaki a pólóján egy egész könyvet hord oldalanként lekicsinyítve. A technikai fejlődés újabb és újabb lehetőségeket kínál, azonban nehéz megjósolni, hogy milyen típusú feliratok jelennek majd meg a jövőben.

3.3.2.2. Grammatikai szempontú besorolás

Grammatikai szempontú besorolás: *a)* nyelvek szerint *b)* szerkezet szerint *c)* nyelvhelyesség szerint *d)* tipográfiai szempont alapján.

Ha nyelvek szerint csoportosítjuk a pólófeliratokat, láthatjuk, hogy többségben vannak az angol nyelvű szövegek. A megkérdezettek 91%-ának általában angol nyelvű felirattal ellátott ruhái vannak. A válaszokban még – a magyarokon kívül – francia, német, görög és finn nyelvű szövegek fordultak elő. Viselőik nem mindig értik az általuk hordott pólók feliratát, így nem tudják, hogy mit is hirdetnek, mit is tesznek közszemlére. Gyakran találkozhatunk emiatt nem tudatosan hordott, durva, agresszív, ízléstelenségre buzdító feliratokkal is. A divat is befolyásolja a magyar nyelvű szövegek ritkaságát, mivel azt általában külföldi divatdiktátorok alkotják, és külföldi gyártók valósítják meg. Az angol nyelv pedig – feltételezésem szerint – azért a legnépszerűbb szinte minden országban, mivel a gyártást egyszerűbbé teszi, ha egy nyelven készítik el a ruhákat, és így a legpraktikusabb a világnyelvként emlegetett angolt használni.

Szerkezet szerint megkülönböztetünk egy szóból álló („*Lazy*” - *lusta*, „*Tisza*”), több szóból álló („*Neoton Familia*”, „*Történelmi Magyarország*”, „*Tündér utca*”), illetve mondatértékű, egész mondatos feliratokat („*Üss!*”, „*Hát te ki vagy, és miért olvasod a pólómat?*”) Idesorolnám még a párbeszédet is („*Kérsz még egy sört? –Egyet? Ötöt!*”) Sok esetben a ruhákon lévő szövegnek szerves része a hozzátartozó kép vagy ábra, amely segíti az értelmezést.

Ha a nyelv helyességét vesszük alapul csoportosításukkor, akkor láthatjuk, hogy számos olyan darabbal találkozhatunk, amelyekben nyelvhelyességi, helyesírási hibák vannak. Idesorolnám azokat is, amelyekben az írásjeleket nem a helyesírási szabályoknak megfelelően használják (Lásd: 19-20. ábra). Például: „*Nyugi nem bántalak*” – a tagmondatok közötti vessző és a mondatvégi írásjel is elmaradt. Nem csupán magyar nyelvű feliratokban fordul ez elő, hanem gyakran idegen nyelvekben is. Így vannak, akik olyan szövegeket viselnek magukon, amelyekről nem tudják, hogy mi a hozzájuk tartozó magyar jelentés (ráadásul helytelenül is nyomták rá pólójukra a feliratot). Társadalmi szempontból a nyelvi hibás szövegek közszemlére tétele a jelhordozás folyamata alatt negatív hatást fejthet ki a környezetében lévőkre. Például: „*Általában nem így viselkedek*” – ebben a feliratban hibás az ikes ige ragozása, valamint a mondatvégi írásjel is hiányzik (Lásd: 21. ábra).

A két kommunikációs forma, az írás és a beszéd jegyeit a póló- és ruhafeliratokon is megfigyelhetjük. Megszokhattuk, hogy az írás általában kötöttebb, szabályosabb és szerkesztettebb, azonban ez sokszor a feliratok esetében nem így van. Több is szándékosan az élőbeszéd hatását próbálja bennünk felidézni (főleg a humorosabbak). Találkoztam olyan

esettel is, amikor egy dalszöveg részletét láttam egy trikón, amelyet elolvasva magamban már hallottam is a zenét („*Azért vannak a jó barátok...*”). Emellett – mint azt láthattuk – a nyelvhelyesség és a helyesírás fontossága sem mérvadó több esetben. Ez véleményem szerint sajnálatos. Az írott szövegekre jellemző igényesebb nyelvi megfogalmazás hiánya is arra enged következtetni, hogy sokszor kevert formáról beszélhetünk, amely írásban kívánja felidézni az élőbeszédet. Az írásbeliségnek jellemzője még a gondos szerkesztés, azonban többször bebizonyosodott már, hogy a hirtelen, spontán születő feliratok (reklámszövegek, humorosabb szövegek) sokszor a legjobbak. Természetesen ezek a jellemzők nem az összes pólófelírra igazak, hiszen találkozhatunk olyannal is, amely megfelel az írott szöveg sajátosságainak.

Az élőbeszédhez képest azonban az írás – bármilyen furcsa – néha gazdagabbnak minősülhet, és ezt a ruhafeliratok is igyekeznek „kihasználni”. Ilyen esetek közé tartozik például a kis- és nagybetűk használata – nyomatékosítás, kiemelés céljából – (pl.: „*Az élet nem igazi Bor nélkül.*”), amelyhez szorosan kapcsolódnak a már megszokott presztízs nagybetűk (*Úr, Te, Önnek*). Gyakran halmozottabban használják írásjeleket, amelynek célja a mögöttes tartalmak, érzelmek kifejezése, felerősítése (pl.:?!). Az írásbeliség élhet a rövidítések lehetőségével, mint (*ún., stb., pl.*), néha csoportnyelvi rövidítéseket is használ, amelyeket többnyire írásban olvashatunk csak (*hmcs* – helyi menő csávó; *skh* – semmi közöd hozzá stb.). Szintén az élőszó felidézésre szolgálhat a betűk halmozása is, mint: „*héééééééééééééé!*” Megemlíthetjük, hogy a pólófeliratok is előszeretettel használják a képszöveg kapcsolatokat (pl.: ábraszöveg; karikatúra; képregény – rövidebbek gyakran előfordulnak ruhaneműkön is; reklámok).

Megállapíthatjuk, hogy érdekes kutatási területnek bizonyulnak a ruhafeliratok. Nem csupán grammatikai, de szemiotikai, szociolingvisztikai szempontból is. Mint azt dolgozatomban is igyekeztem bemutatni, a feliratok palettája nagyon széles, folyamatosan megújul és bővül. A XX. század kezdetétől egyre többen foglalkoznak e terület pontosabb feltárásával, de a téma még számos kiaknázatlan lehetőséget rejt magában. Sok lehetőség kínálkozik az anyaggyűjtésre is, hiszen a legkülönbözőbb feliratokkal találkozhatunk az utcán is nap mint nap.

3.4. Tetovált szövegek

3.4.1. A tetovált szövegek csoportosítása

A tetoválások megjelenése óta évezredek teltek el, azonban az európai ember számára csak később váltak ismertté, népszerűvé. Bár többen negatív véleménnyel vannak róla, általánosságban elmondható, hogy népszerűek a testfirkák. A mai társadalom művészetként tekint rájuk, és a mesterség üzőit is *tetováló művészekként* tartja számon. A modern technológiának és a művészek tehetségének köszönhetően szinte bármit magunkra varrathatunk. A tetoválások látványosak, és a magunkon viselt jelképek és szövegek közül ezek azok, amelyek leginkább megvalósítják a jelölő-jelölt kapcsolatát, hiszen viselőjük, aki tudatosan hordozza magán ezeket, valamit szimbolizál. A tetoválásoknak rengeteg fajtája és típusa van, melyeket csoportokba sorolni meglehetősen nehéz lenne. Ebből adódóan „a tetoválásoknak, s különösen a tetovált szövegeknek tehát sokféle kommunikatív célja lehet”²⁶. A téma kutatói is inkább a motívumok felvarratásának okai alapján állítanak fel csoportokat. Én is a motivációt vizsgálva különítettem el a tetoválások fajtáit, – melyeket a kérdőívre kapott válaszok alapján – népszerűségük szerinti csökkenő sorrendben rendeztem el.

A tetoválások csoportosítása motiváció alapján: *a)* érzelmi okokból (idesorolva: szexualitás) (36%) *b)* emlékezés (30%) *c)* világnézet kifejezése, önkifejezés (17%) *d)* fanatizmus (9%) *e)* divat (4%).

Az érzelmi okokból varratott testfirkák voltak a legnépszerűbbek már a XIX. század végi Európában is. Kortársaim véleményére alapozva megállapíthatjuk, hogy ez ma is így van. Leggyakoribbak a szerelemmel, családdal kapcsolatba hozhatóak (*Lásd: 22-23. ábra*), valamint a szexualitás, nemi identitás kifejezésére használatos tetoválások (*Lásd: 24. ábra*). Ebbe a csoportba sorolnám az olyan szövegeket, ábrákat is, amelyek egy másik, általunk szeretett emberhez kapcsolnak bennünket (pl.: „*közös dal*” részlete, egy tárgy ábrája stb.) Erre szemléletes példa egy elefántot ábrázoló tetoválás, amelyet az illető a nagymamája halála után tetováltatott magára, mivel a nagymamája kedvenc állata az elefánt volt. (Ez a tetoválás az emlékezés csoporthoz is kapcsolható.) Szokás a családtagok – főleg a gyermekek – születési dátumát különböző módon – akár ábrával, rajzzal, portréval kiegészítve – a test bármely részére varratni. Természetesen kedvesünk neve, monogramja, portréja vagy a házasságkötés

²⁶ BALÁZS Géza: Életünk feltűnő jelei. In: A kezdetektől a máig. A modern magyar szemiotika olvasókönyve. Szerk.: Voigt Vilmos, Balázs Géza. Bp., 2003. 283. p.

napja is közkedvelt varrat, de barátságra is utalhatnak. Eerre kedvenc példám a két barátnő egy-egy csuklójára tetováltatott, azonban csak együttesen értelmes *To infinity | and beyond (A végtelenbe és tovább)* felirat.

Az emlékezés szintén népszerű oka a tetoválások elkészíttetésének. Közismert példa erre, amikor az olimpiikonok a részvétel vagy a győzelem után magukra tetováltatják az adott olimpia logóját vagy a helyszínének nevét, idejét és az „ötakarika” szimbólumát (*Lásd: 25. ábra*). Emellett megemlíthetjük még az egy-egy életszakaszra emlékeztető idézeteket, szövegeket, de olyanokkal is találkozhatunk, akik az összes múltbeli úti élményüket magukra tetováltatták, vagy egy emlékezetes pillanatot örökítették meg a testükön.

A világnézetek kifejezésére és az önkifejezésre is az egyik legkedveltebb eszköz a tetoválás. Ezek nagyon sokféle módon jelenhetnek meg. Lehetnek például olyan – mélyebb tartalmú – idézetek, melyekkel azonosulni tudunk, jelképek (hatalmi, vallási stb.), ideologikus gondolatok, politikai hovatartozást kifejező tetoválások. Riportalanyom, Vincze Attila karján található tetoválás, amely egy Hrabal-idézet (*Lásd: 1. ábra*), is ebbe a csoportba tartozik. (Bár a fanatizmus kategóriájába is jogosan sorolhatnánk.) Ezekkel a mintákkal, szövegekkel viselőjük azonosul, illetve a külvilág számára segíti az illető megismerését. A jelölő-jelölt viszonya ezekben az esetekben teljeseedik ki, és a tetoválás ilyenkor tölti be leginkább kommunikációs szerepét.

A fanatizmusból készíttetett tetoválások – mint a fenti példából is láthattuk – több átfedést mutatnak más csoportokkal. A legfőbb különbség az, hogy ez esetben nem a tartalommal, a jelentéssel azonosul a viselő, hanem azt fejezi ki, hogy amire a tetoválás vonatkozik: azt kedveli, meghatározza az életét, vagy azzal azonosul. Például a kedvenc könyvből való idézet a testen nem azt jelenti, hogy annak a szövegnek – amely sokszor kontextus nélkül értelmetlennek is tűnhet – a jelentésével azonosul annak viselője, hanem a tartalma az, amellyel a hordozó szorosan kapcsolatba hozható, hanem a könyv vagy az író szellemisége. Átfedések is előfordulhatnak ebben az esetben: ha valaki például Marilyn Monroe portréját tetováltatja magára, elképzelhető, hogy a viselője mind a személlyel, mind a portré által szimbolizált életfelfogással azonosulni tud.

A divat a tetoválások területén is hódít. Habár a kérdőívet kitöltők mindösszesen 4%-a tetováltatna/tetováltatott magára a divat miatt, a „trendi” tetoválások száma is egyre nő. Ez esetben az egyén és az egyéniség szerepe eltörpül. Idesorolnám a mára közhelyekké vált

idézeteket, amelyekkel ugyan lehet, hogy a viselője azonosulni tud, azonban ezeknek a kiválasztása kreativitást kevésbé mutat. A divat nemcsak konkrét ábrákra, szövegekre, hanem technikákra, típusukra is vonatkozhat. Ezek közé tartoznak például az egzotikusnak számító – nem a latin ábécé betűit használó – kínai, japán, héber, valamint rovásírásos jeleket tartalmazó tetoválások (*Lásd: 26-28. ábra*). Idesorolnám még a latin idézeteket is. (Holt nyelvről lévén szó, nem valószínű, hogy a latin nyelvnek az egzotikumon kívül más szerepe is lenne, vagy közvetlen kapcsolatba lehetne hozni azt viselőjével.) A „divattetoválásokat” diáktársaim is negatívan ítélték meg, amely kitűnik kérdőívem kérdéseire adott válaszaikból. Ebben az esetben a jelölő és jelölt viszony csak kismértékben áll fent.

A megkérdezettek 8%-a az általam felkínált lehetőségek egyikét sem jelölte meg, amely azt mutatja, hogy bár egyre elterjedtebbek a tetoválások, mégis sokan ódzkodnak tőlük. Érdekes volt, hogy azoknak a száma, akik készíttettek vagy terveznek tetoválást, pontosan megegyezik azokéval, akik nem. Diáktársaim közül többen is a köztes álláspontot képviselve: legfőképpen a mértéktartás fontosságára hívták fel a figyelmet. Sokan külön is megfogalmazták, hogy csak a másokat nem sértő tetoválásokkal szimpatizálnak, de volt olyan válaszadó is, aki „eseti alapon” határozná meg saját véleményét a „testdíszítő”-elemekről.

Külön kell megemlíteni azokat az eseteket, amikor a személy egész testét – vagy annak jelentős területét – fedik a tetoválások. Ez esetben a tetoválások más-más okból készültek, de együtt újabb jelentést nyernek. Gyakori, hogy a viselőjük a teljes életét „hordja magán”. Ennek társadalmi elfogadottsága jóval alacsonyabb, mint méretükben kisebb „testvéreiké”. A kérdőívet kitöltő kortársaim (felmérések szerint a társadalom szabadabb szellemű tagjai) közül csupán 31% fogalmazta meg azt, hogy mindenkinek a saját ügye, hogy mit és mennyit tetováltat magára, míg 57%-uk egyértelműen negatív véleményt alkotott. Ez utóbbi esetben többször találkoztam erőteljesen megfogalmazott véleményekkel is, például: „természetellenes”, „visszataszító” stb. A válaszok közül kiemelnék egy szerintem elgondolkodtató véleményt: „*Nem az a fontos, hogy mekkora egy tetoválás, hanem az, hogy miért készült. Lehet egy kicsi tetoválás is sokkal visszataszítóbb, mint egy, az egész háton lévő. Sokszor a legigényesebb, legtöbb jelentéssel bíró tetoválások az utóbbiak.*”

A tetoválások tárháza folyamatosan gyarapodik, így valószínű, hogy a jövőben a fentieket újabb és újabb csoportok egészítik majd ki. Azt is láthatjuk, hogy a tetoválások (szövegek, minták) sokszínűsége miatt nagyon nehéz, szinte lehetetlen általánosan jellemezni

őket. Minden egyes tetoválás valamiért, hacsak kismértékben is, de egyedi (még a „divattetoválások” is), így azokat külön-külön érdemes vizsgálni.

3.4.2. A tetoválások és a nyelv

A tetovált szövegeket nyelvi szempontok alapján hasonló módon lehet csoportosítani, mint a pólófeliratokat. Ugyanúgy találkozhatunk idegen nyelvű, egy- vagy többszavas, egész mondatos, ábrákkal kiegészített, párbeszédes, nyelvi hibás feliratokkal. A különbség az, hogy a tetoválások esetében jóval lényegesebbé válik a nyelv (a pólófeliratokhoz viszonyítva), hiszen ezek egy életre szólnak. Az egyszavasok közül a legnépszerűbbek a keresztnévek, helyszínek vagy a viselője számára jelszó értékű szavak, melyek szintén kiegészülhetnek egyéb vizuális elemekkel. (Lásd: 29-31. ábra)

A nyelvhelyesség és az idegen nyelv megjelenése ebben a témában viszont hasonlít az előzőhöz. Sok esetről olvashatunk a médiában akár hírességek „elírt” tetoválásairól is. Ezeknek leggyakoribb oka az – egzotikum utáni vágyódásként megnyilvánuló – idegen nyelvű szövegekre való igény. Sokszor ahelyett, hogy anyanyelvű emberekkel konzultálnánk, pusztán fordítóprogramokra hagyatkozunk, melyeknek hatása a bőrön egy életre nyomot hagy.

Leggyakrabban közéleti személyek elrontott tetoválásairól hallhatunk, azonban az átlagemberrel is előfordul, hogy – egy nyersen fordított szöveget odaadva a tetováló művésznek – az eredeti tervtől eltérő, sokszor értelmetlen írás kerül a testre, melyet még az adott nyelvet anyanyelvükként beszélők sem tudnak dekódolni.

A másik, gyakran előforduló hiba, hogy a tetováltatni készülőket nem járnak után elég körültekintően az idegen nyelvű szövegeknek. Erre példa egy fiú esete, aki egy latin nyelvű idézetet akart magára tetoválni, melynek magyar jelentése az *Ismerd meg önmagad* volt (lett volna). Egy népszerű film egyik jelenetében találkozott a felirattal, ahol a gót betűket félreolvasva a *temet nosce* helyett a *cemel dosce* szavakat tetováltatta magára. A probléma az, hogy – a már holt – latin nyelvben sem a *cemel*, sem a *dosce* nem értelmes szavak.

A „celebek” világában is találkoztunk hasonlóan kínos esettel: a magyarul „lázado virágot” jelentő francia feliratot is „átírták”. A szöveg, *rebelle fleur*, ugyanis olyan, mintha magyarul a következő lenne: „virág lázado” (a francia nyelvben a jelző a legtöbb esetben, ezt is beleértve, a jelzett szó után helyezkedik el).

Érdemes foglalkozni a nyugati világban egzotikusnak és elterjedtnek számító, nem latin ábécé betűit használó szövegekkel is. A nyelvi különbségek miatt ezek tetováltatása nagy rizikó. Ezek közé tartozik a *kínai, japán, héber és szanszkrit* nyelv. Ismét a hírességekre utalva, *David Beckham* alkarján található szanszkrit felirat latin átírata például a *Victoria* helyett *Vihctoria* lett.

Kétségtől a kínai írásjeleket tartalmazó tetoválások tartalmazzák a legtöbb hibát, eltérést, ugyanis sokan mindössze egy karaktert tetováltatnak magukra, amely a kínai nyelv esetében több szót is jelenthet. Emellett az árnyalati különbségek is könnyen elvesznek. „Így ha valaki például lázadó és törvényen kívüli életstílusát szeretné kifejezni, magyarul nem a *bűnöző* feliratot fogja választani, hanem a sokkal stílusosabb *gengsztert* vagy más hasonlót. De ha valaki nem beszél magyarul, és csak a szótárra hagyatkozik, valószínűleg az előbbinél fog kikötni.”²⁷ Sajnos, sok esetben találkozhatunk olyannal is, amikor a naiv tetováltató testére kerülő kínai karakter teljesen mást jelent, mint azt viselője gondolná. Érdemes ezért a felvarratás előtt anyanyelvűek tanácsára figyelni. Fontos megjegyezni azonban, hogy a testre kerülő karakterek kalligráfiák, így a nyomtatott darabokból készített ábrák egy nem túl esztétikus, kalligrafikus-nyomtatott egyveleget alkotnak. Az ilyen típusú, ám helyes tetoválások elkészítését hosszú nyelvi előmunkálatok kell hogy megelőzzék.

Szintén divatos tetoválási szokás a *héber* feliratok felvarratása. Mint a fentebb említett esetekben, ez is kockázatot rejt magában. Közismert személyek világában is ismertek a héber nyelvű tetoválások, amelyek közül egy másik „baki” szintén David Beckham testén található. Feleségével mindketten ugyanazt a bibliai idézetet tetováltatták magukra, héber nyelven. A probléma azonban az, hogy a magyarul az „Én a kedvesem vagyok és a kedvesem az enyém, legeltet a liliomok közt” jelentésű feliratban a *kedvesem (dodi)* szó hímnemű, ez esetben – nyelvi szemmel nézve – a férj testén látható felirat nem a feleségére vonatkozik. Ezt tovább súlyosbítja, hogy a Biblia a későbbi részekben sem a *dodi* nőnemű alakját használja, hanem más szinonimát.

Előfordult olyan is, hogy a számok héber írása miatt a viselő kedvesének nevét tartalmazó rész valódi olvasata: *tizenkettő*. A *kínai* feliratoknál is megtalálható típushibák mellett azonban még egy tény nehezíti a héber tetoválások helyességét, legalitását. A zsidó vallás az efféle „testdíszítő”-elemek használatát szigorúan tiltja. A Tórában olvashatjuk:

²⁷ TAKÁCS Boglárka: Erő és halál – kínai és japán tetoválások Nyugaton
<http://www.nyest.hu/hirek/ero-es-halal-kinai-es-japan-tetovalasok-nyugaton>

„Bevágást halott miatt ne csináljatok testeteken, és bélyegírást ne csináljatok magatokon; én vagyok az Örökkévaló.”²⁸.

Szerencsére azonban a magyar nyelv – erőteljesebben, mint a ruhafeliratok esetében – is jelen van a tetovált szövegek között. Akik a tartalmi jelentőségre fordítanak gondot a testfirkák elkészítetésekor, azok gyakrabban választják a *magyar nyelvi* megoldásokat. Ám nem jelenthetjük ki, hogy ezekben a szövegekben nem találunk nyelvi hibákat, sőt, kínosabbnál kínosabb elírásokkal találkozhatunk, amely egy magyar anyanyelvű tetováltató esetében súlyos (nyelvi) vétség. Típushibák például: az ékeztetvesztések; a „j” és „ly” betűk összekeverése. Az igekötős igék egybeírása, valamint különírási szabályait is sokszor tévesen alkalmazzák, mint a következő szövegben is: *„Bele zártalak a nagy sötétségbe”*. (Lásd: 32. ábra)

Ugyanakkor a leggyakoribb, sokszor az esztétikum miatt szándékosan elkövetett hibák az írásjelekkel és a kis- és nagybetűk használatával kapcsolatosak. A körbefutó felirat helyesen: *„Soha ne kövesd el kétszer ugyanazt a hibát!”* (Lásd: 33. ábra). Ez a tetoválás az esztétikai egyensúly megőrzése érdekében mellőzi mind a mondatkezdő nagybetűt, mind a modalitást jelző felkiáltójel alkalmazását, azonban ez a magyar helyesírás szabályainak ellentmond, így kedvezőtlen hatással van nyelvünkre. A vesszők használatával kapcsolatos hibákat is felfedezhetjük sok varraton. A *„Sokat tudtok rólam, de ne higgyétek[,] hogy mindent[,] mert én tudom csak igazán[,] hogy mi fáj nekem itt bent.”* (Lásd: 34. ábra) szövegben is ezt figyelhetjük meg (szögletes zárójelben jelöltem a hiányzó vesszőket). Érdekes, hogy nem az összes vesszőt hagyta el a tetováló/tetováltató, így ez inkább ismerethiányra utal. Akad azonban olyan is, amelyből az összes vessző hiányzik, így nem egyértelmű, hogy ennek oka esztétikai vagy az előzőhöz hasonló. A tetovált szöveg pontosan: *„Előtted a cél előtted a pálya a gyenge csügged az erős meg állja és tudod mi az akarat? mely előbb vagy utóbb de dicsőséget arat!”* (Lásd: 35. ábra). Ezen a feliraton – a vesszőhiányokon kívül – megfigyelhetjük még az igekötő és az ige különírását, valamint a második mondatban a mondatkezdő nagybetű hiányát. A legnagyobb vétség viszont, hogy Arany János Domonkos-napra című versének részletét torzan „idézi”.

²⁸ Titokzatos jelek a bőrön? A héber tetoválás új divatja
<http://www.nyest.hu/hirek/a-heber-tetovalas-uj-divatja>

Ezekon kívül számos olyan tetovált szöveget gyűjtöttem kortársaim segítségével, melyeken hasonló hibákat fedeztem fel (mondatvégi írásjel, mondatkezdő nagybetű hiánya, vesszőhiányok) (Lásd: 36-45. ábra). Habár többségük az esztétikumra hivatkozva vét a helyesírási szabályok ellen, ez a nyelv tiszteletben tartásának hiányát tükrözi, és nagyfokú nyelvi igénytelenségre vall.

Külön kiemelném riportalanyom, egyik diáktársam tetoválását. Ez az idézet a cseh írótól, Bohumil Hrabaltól származik. Választásának okát azzal indokolta, hogy az általa kifejezetten kedvelt írónak és gondolkodónak emléket állítson. A karján lévő idézet így hangzik: „*A leöntött abrosz az én lobogóm, melynek hullámozó árnyékában nemcsak a vidám eufóriát élem meg, hanem a lecsúszást és a feltámadást.*” Ez a részlet az író *Önvilágámító tanoncok kalauza* című művéből származik. Legnagyobb érdekessége azonban nem a tetoválás miertje vagy jelentése, hanem annak nyelvi megoldása. Az eredetileg cseh nyelvű szöveget a cseh vagy a magyar helyett finn nyelven varratta magára (Lásd: 1. ábra). Választását nem az egzotikum iránti vágyódással indokolta, így láthatjuk, hogy az idegen nyelvű szövegek oka nem mindig ez. Sokkal inkább a finn nyelv misztikussága vonzotta, a szláv nyelvekkel pedig egyszerűen nem szimpatizál (amely magyar fül számára talán érthető is), valamint a későbbi céljainak is egyfajta megjelenítése ez, mivel tervezi a finn nyelv elsajátítását. Az is bizonyossá vált az riportból, hogy nem tartja túl „hétköznapi” a magyar nyelvet ahhoz, hogy magára tetováltassa, mivel magyar idézeteket is tervez a későbbiekben a testére varratni. A diáktársammal készített beszélgetés is alátámasztotta, hogy habár többször előforduló esetekről beszélhetünk, a témában általánosításokat levonni igen nehéz, a szubjektum meghatározó szerepe miatt.

A testre varratott feliratok a kommunikációs létformák tekintetében is igen vegyesek, így nagyon hasonlítanak ezen a téren a ruhafeliratokhoz. Hasonlóképpen kívánja a beszélt nyelvet felidézni, jellemző rá az igénytelenebb, szabadabb nyelvi forma, és él az írott szöveg adta lehetőségekkel is. Főbb különbség, hogy a vizuális megjelenítésnek sokkal nagyobb szerepe van. Gyakran találkozhatunk itt is durva, agresszív szövegekkel, általánosan elítélt ideológiák jelképeivel, mottóival. Természetesen szép számmal akadnak olyan tetoválások is, melyek nyelvi hibáktól mentesek, és az írott szöveg jellemzőit mutatják, azaz igényes, pontos, másokat nem sértő darabok is.

4. Összegzés

A vizsgált szövegviselési módok – az amulettszövegektől a pólófeliratokig, illetve tetoválásokig – széleskörű anyaggyűjtésre és kutatásra adtak lehetőséget, azonban számos megválaszolatlan kérdés maradt a témában. Dolgozatomban leginkább a napjainkra jellemző képet próbáltam felvázolni, amelyet a kérdőívemre kapott válaszok, az általam készített riport és a szakirodalom mellett saját tapasztalataim és feltételezéseim is alakítottak.

Kutatásaim során kitértem arra is, hogy az amulettek és a tetoválások okai, mögöttes tartalmi hogyan változtak az évszázadok, évezredek során. Ennek keretében fontos történeti analógiákra világíthattam rá. Az amuletteknek és tetoválásoknak ugyanis kezdetben egyaránt szakrális jelentésük volt, amit – részlegesen vagy teljesen – az esztétikai funkció vált fel. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy semmilyen többletfunkciót nem tulajdonítunk már nekik (szakrális, emlékezés, érzelemkeltés stb.), de viselésükben a divat egyre meghatározóbb szerepet játszik.

Ha a póló- és ruhafeliratokat vizsgáljuk, akkor láthatjuk, hogy szintén meghatározó a divat jelensége, azonban a pólófeliratok megjelenése jóval későbbre tehető, ezért ez esetben nincs a fentihez hasonló mértékű változás, hiszen a feliratos ruhadarabok is a divat részeként terjedtek el.

Kutatásaim során egyértelművé vált az is, hogy a három szövegviselési mód háttérben különböző indítékok, attitűdök rejlenek. Míg az amuletteknek valamilyen „túlvilági” erőt tulajdonítunk, a tetoválásokkal legtöbbször saját magunkat fejezzük ki, emlékeinket örökítjük meg, vagy csak egyszerűen érzelmeink kinyilatkoztatására használjuk őket. A ruhafeliratokat, mint az bebizonyosodott, sokszor figyelembe sem vesszük, gyakran nem is tudjuk az általunk hordott szöveg jelentését, és ezért többször jelentéktelen a kapcsolat a viselt ruha és a viselő személy között.

Mint az a pályamunkából is kiderült, a magunkon viselt feliratokat, szövegeket nehéz kategorizálni. Legtöbb esetben viselőjünkkel együtt érdemes vizsgálni azokat, és a különböző csoportokat sem lehet élesen elkülöníteni, mivel nagyon sok az átfedés. Az idő múlásával mindig új csoportok tűnnek fel, és régiek szűnnek meg. Ez sok mindennek köszönhető, például: a változó életmódnak, a változó kultúrának, a divat változásának stb.

A feliratok esetében is láthatjuk, hogy a nyelv különböző módon jelenik meg bennük. Egyértelművé vált számomra, hogy a többség jobban szereti az idegen nyelvű szövegeket magán viselni, és hogy – sajnos – a nyelvhelyesség sem elsődleges szempont egy ruhafelirat,

tetoválás kiválasztásakor, sokszor az esztétikumra hivatkozva. Erre leginkább a gyűjtött anyag vizsgálatakor figyeltem fel, amikor helyesírási hibákkal teli tetoválásokkal, pólófeliratokkal találkoztam. (Pl.: írásjelek pontatlan használatával, az íkes igék helytelen ragozásával, toldalékok tévesztésével stb.) Amikor tehát arról beszélünk, hogy egyre kevesebben tudunk – vagy próbálunk – helyesen írni, ez is eszünkbe kell hogy jusson: nap mint nap látunk másokon, avagy viselünk saját magunkon hibás szövegeket, feliratokat.

Nagy segítség volt számomra, hogy kortársaim véleményét is alapul vehettem a pályaművem megírásához, hiszen így talán sikerült a napjainkra jellemző képet megalkotnom e témában. Vincze Attilával folytatott beszélgetésem pedig rávilágított arra, hogy a szubjektum szerepe e kérdéskörben kiemelkedő, és valóban nehéz általánosítani, azonban ahol lehetett, törekedtem erre. Írásomba együttesen próbáltam beépíteni a kérdőívemre kapott válaszokat, a riport konklúzióit és a szakirodalmat.

Véleményem szerint túlságosan hat ránk a divat, és életünk olyan apró területeire is eljutott, mint a magunkon viselt szövegek. Például az ókori kultúrák túlvilági, mágikus okokból tetováltattak, míg az európaiak számára ez a testdíszítési mód a szakrális jelentőség visszaszorításával honosult meg, azaz divatként. Ha csupán a divatot követjük, akkor egyéniségünk elhomályosodik, rosszabb esetben el is tűnik. Sajnálatosabb tény az is – ahogyan kutatásaim is alátámasztották –, hogy sokszor hajlamosabbak vagyunk a divat követésére, mint saját anyanyelvünk megfelelő ápolására. Láthattuk az idegen nyelvű szövegek tömegét, amelyek elnyomják a magyar feliratokat, valamint a helytelenül írt ruhafeliratokat, tetovált szövegeket. Sajnos anyanyelvünk ápolása már így is csekély szerepet kap az emberek mindennapjaiban, azonban ezek az elírások még jobban rontanak ezen. Emiatt fontosnak tartom, hogy a jövő nyelvhasználatát meghatározó nyelvstratégia a mindennapi nyelv valamennyi fontos területét érintse, így a magunkon hordott képi jelek, ikonok kíséretében megjelenő szövegekét is.

5. Mellékletek

^a (13. oldal): *Harpokra-tész (ua.Harpokratész, Harpocrates): A késő görög mitológiában a csend istene. A görögök az egyiptomi istent, Hóruszt, gyermekként vették át saját hitvilágukba ezen a néven. Neve az egyiptomi „Harpa-khared” avagy a „Heru-pa-khered”-Mellékletek jegyzéke*

1. sz. melléklet – Felhasznált irodalom jegyzéke
2. sz. melléklet – Kérdőív
3. sz. melléklet – A kérdőív értékelése
4. sz. melléklet – Riport Vincze Attila diáktársammal
5. sz. melléklet – Ábrák
6. sz. melléklet – Ábrák forrásjegyzéke

Felhasznált irodalom

- BALÁZS Géza: Kommunikációs létformák és átcsapások. In: B. G.: Magyar nyelvkultúra az ezredfordulón. Bp., 1998. 125-140. p.
- BALÁZS Géza: Életünk feltűnő jelei. In: A kezdetektől a máig: a modern magyar szemiotika olvasókönyve. Szerk.: Voigt Vilmos, B. G. Bp., 2003. 281-288. p.
- BALÁZS Géza: Tetovált szövegek. Bp., 1994. (Magyar csoportnyelvi dolgozatok; 59.)
- BALÁZS Géza: Tetovált szövegek Magyarországon. In: Magyar Nyelv, 1988. 4. sz. 460-470. p.
- BALÁZS Géza: A ruhafeliratok szemiotikai-nyelvészeti kutatásának lehetőségeiről. In: A kezdetektől a máig: a modern magyar szemiotika olvasókönyve. Szerk.: Voigt Vilmos, B. G. Bp., 2003. 332-338. p.
- CARTER, R. – MCCARTHY M.J.: Talking, Creativity: Interactional Language, Creativity, and Context. *Applied Linguistics* 25/1. 2004. 62-88. p.
- Celebek tetoválásai népszerűsítik a latint
<http://www.nyest.hu/hirek/celebek-tetovlasai-nepszerusitik-a-latint>
- Cemel Dosce
<http://www.nyest.hu/hirek/a-cemel-dosce-azt-jelenti-latinul>
- HAJDÚ Mihály: A csoportnyelvekről. Bp., 1980. (Magyar csoportnyelvi dolgozatok; 1.)
- HEMINGSON, Vince: Tetoválás. A testdíszítés művészete (Tattoo Design Directory. The Essential Reference for Body Art). London, 2009.
- JUNG Károly: A törökbecsei komplex amulett. Egy néprajzi lelet leírása és értelmezése. In: J. K.: Összerek könyve. Szent levelek, golyó ellen védő imádságok, amulettek a magyar néphagyományban. Újvidék, 1994. 35-67. p.
- KÁKOSY László: Amulettek és varázstárgyak. In: K. L.: Varázslás az ókori Egyiptomban. Bp., 1978. 154-175. p.
- KINCSES KOVÁCS Éva: A feliratos ruhadarabokról. In: A kezdetektől a máig: a modern magyar szemiotika olvasókönyve. Szerk.: Voigt Vilmos, Balázs Géza Bp., 2003. 339-342. p.
- LÁNG Benedek: Mágia a középkorban. Bp., 2007. 67-81. p.
- Magyar vagyok, nem turista?
<http://www.nyest.hu/renhirek/magyar-vagyok-nem-turista>
- NÉMETH György: K3 Aquincumban. Egy mágikus amulett feliratának értelmezése. In: Ókor, 2006. 2. sz. 49-52. p.
- NYERGES Ágnes: Amulettek csodás világa. In: Világosság, 1967. 6. sz. 365-368. p.
- NYÍRI Kristóf: "Az MMS képfilozófiájához". In: NYÍRI Kristóf (szerk.): Mobilközösség - mobilmegismerés. Budapest, MTA Filozófiai Intézet, 2002. 213-232. p.
- SABER M. B. El Adly: Az amulett a mai Egyiptomban. Bp., 1981. (Az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Ókori Történeti Tanszékének kiadványai; 31.)
- SZÉCSI Gábor: Nyelv, média, közösség. Budapest, Gondolat Kiadó, 2013.
- Szem meglátott, szív megvert. Magyar ráolvasások. Válogatta, összeállította: PÓCS Éva. Bp., 1986. 192-193. p.
- TAKÁCS Boglárka: Erős és halál – kínai és japán tetoválások Nyugaton
<http://www.nyest.hu/hirek/ero-es-halal-kina-es-japan-tetovallasok-nyugaton>
- TEMESI Ferenc: Pólók, T-shirtök, vagyis eddigi életem? fele. Szociokapitalográfia. In: T. F.: A szív bőjtje. Bp., 1991. 145-148. p.
- Titokzatos jelek a bőrön? A héber tetoválás új divatja
<http://www.nyest.hu/hirek/a-heber-tetovallas-uj-divatja>

Kérdőív

Amulettek, talizmánok

1. Kérlek, ha van kabalád vagy bármilyen jellegű amuletted, talizmánod, írd le, hogy mi az, és milyen funkciót tulajdonítasz neki!

Póló –és ruhafeliratok

1. Megközelítőleg hány feliratos pólód/ruhád van (szöveges márkajelzés, szlogen is számít)?
 - a. 0 és 5 között
 - b. 5 és 15 között
 - c. 15 és 30 között
 - d. 30-nál több
2. A feliratos ruháid között van olyan, melyen a szöveg magyar nyelvű?
 - a. igen, nagy része magyar nyelvű
 - b. van közöttük pár
 - c. talán egy-kettő
 - d. nincs magyar nyelvű felirattal ellátott ruhám
3. Milyen nyelvűek általában a ruháidon található feliratok? Ha van szerinted különlegesebb közöttük, kérlek, külön nevezd meg azt!

4. Van-e kedvenc póló/ruhafeliratod? Kérlek, írd le a szöveget (akár többet is)!
Törekedj arra, hogy magyar nyelvű legyen!

5. Szerinted melyek azok a ruhafeliratok, felirattípusok (nem muszáj, hogy te szeresd őket), amelyek a legnépszerűbbek? (Idegen nyelvű is lehet, de törekedj arra, hogy magyar is legyen közöttük!)

6. Mi a véleményed az alábbi és az ehhez hasonló ruhafeliratok hordásáról? Kérlek, részletes, őszinte választ adj!
„Kerüld a másnaposságot – maradj részeg!”

7. Amikor ruhát vásárolsz, amelyen –akár idegen nyelvű- felirat is található (akár csak egy szlogen, mottó vagy márkajelzés) a ruha szabásához, színéhez, azaz stílusához viszonyítva, mennyire veszed figyelembe a rajta található szöveget (jelentését, nyelvezetét stb.)?
 - a. nem veszem figyelembe, ha a ruhadarab tetszik
 - b. kicsit veszem figyelembe, de ettől is függővé teszem a vásárlást
 - c. jelentősen figyelembe veszem, teljesen függ ettől is a vásárlás
8. Ruhavásárláskor fontos-e számodra, hogy szöveges márkajelzés legyen a ruhadarabon?

- a. mindig
- b. általában igen
- c. változó
- d. általában nem
- e. soha

Tetoválások

1. Van-e tetoválásod?
 - a. igen, egy, és nem tervezek többet
 - b. igen, egy, de tervezek még
 - c. igen, több
 - d. nincs, de tervezem
 - e. nincs, és nem is tervezem

2. Mi a véleményed a tetoválásokról?

3. Ha van tetoválásod: Milyen tetoválásod van?

Ha nincs: Van-e kedvenc tetoválásod? Ha igen, milyen?

Kérlek, jellemezz egyet vagy kettőt, akár reprezentatív módon!

(szöveg: a szöveg, annak eredete, nyelve, oka)

ábra: leírás, esetleg rajz, oka)

4. Mi a véleményed a test nagy részét lefedő tetoválások viseléséről?

5. Ha tetováltál/tetováltatnál magadra, milyen okból tetted/tennéd? Több választ is megjelölhetsz!

- a. világnézet kifejezése, önkifejezés (vallási, hatalmi stb. jelképek avagy filozófiai idézetek)
- b. emlékek megörökítése (utazás, életút, győzelmek –pl.: olimpia; idetartozik még: szexualitás)
- c. érzelmi okokból (szerelemmel, családdal kapcsolatos)
- d. fanatizmusból (filmekkel, könyvekkel, közéleti személyekkel kapcsolatba hozható tetoválások)
- e. divat miatt (népszerű szövegek –közhelyek, jelképek)
- f. egyéb: _____

6. Ha tudsz, hallottál az ismerősi körödből konkrét történetet tetoválással kapcsolatban, kérlek, oszd meg velem! (oka, maga a tetoválás stb.)

A kérdőív értékelése

A beérkezett 85 kérdőív százalékos értékelése

Amulettek, talizmánok

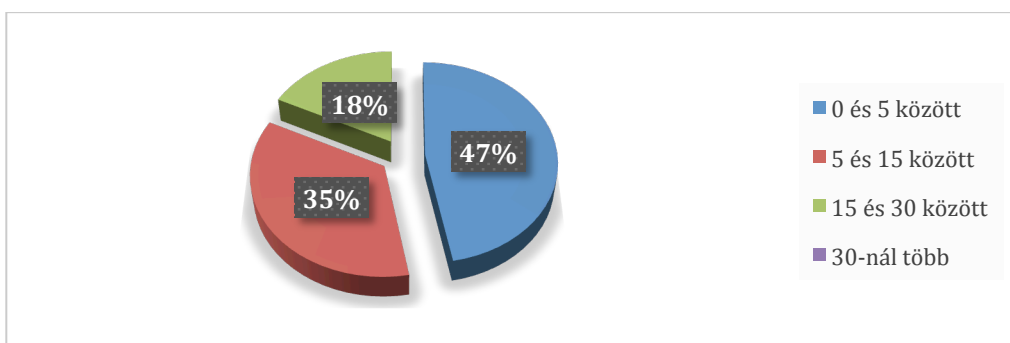
1. Kérlek, ha van kabalád vagy bármilyen jellegű amuletedd, talizmánod, írd le, hogy mi az, és milyen funkciót tulajdonítasz neki!

Példák:

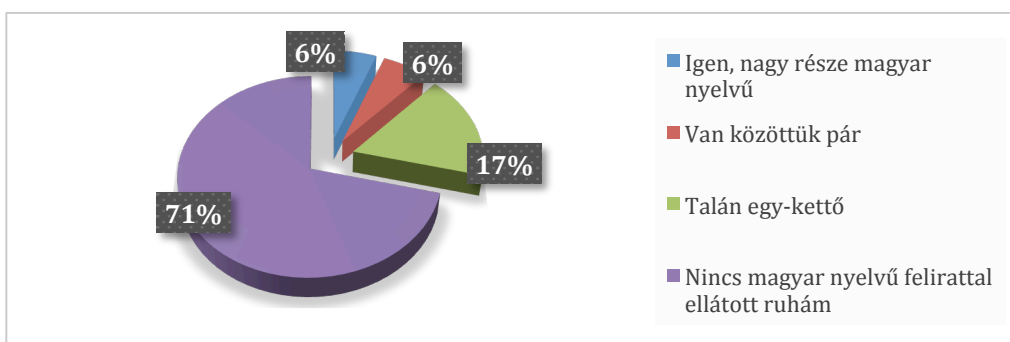
- pénzérme, szerencsét hoz
- versenymez, szerencsét hoz
- ló (élő állat, az első versenylova), szerencsét hoz
- jegesmedvés zokni, szerencsét hoz
- plüss hóember, szerencsét hoz
- porcelánmalac (négylevelű lóherével a két oldalán), szerencsét hoz
- kedvesétől kapott gyűrű, szerencsét hoz
- *Lencsilány* nevű baba, szerencsét hoz

Póló –és ruhafeliratok

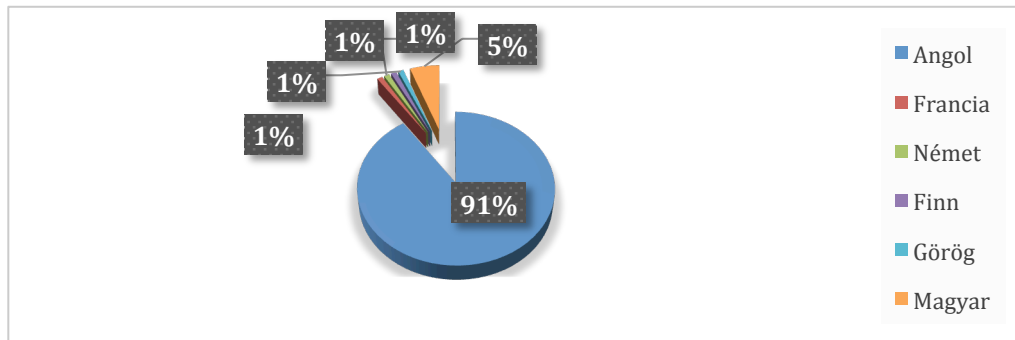
1. Megközelítőleg hány feliratos pólód/ruhád van (szöveges márkajelzés, szlogen is számít)?

2. A feliratos ruháid között van olyan, melyen a szöveg magyar nyelvű?

3. Milyen nyelvűek általában a ruháidon található feliratok? Ha van szerinted különlegesebb közöttük, kérlek, külön nevezd meg azt!

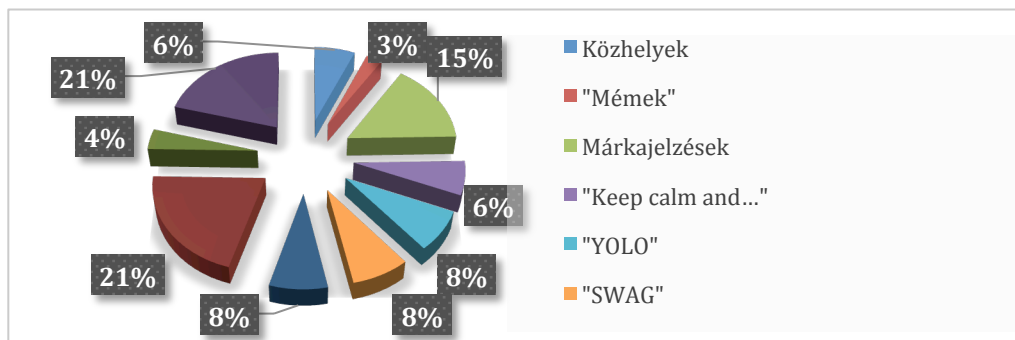
4. Van-e kedvenc póló/ruhafeliratod? Kérlek, írd le a szöveget (akár többet is)!

Törekedj arra, hogy magyar nyelvű legyen!

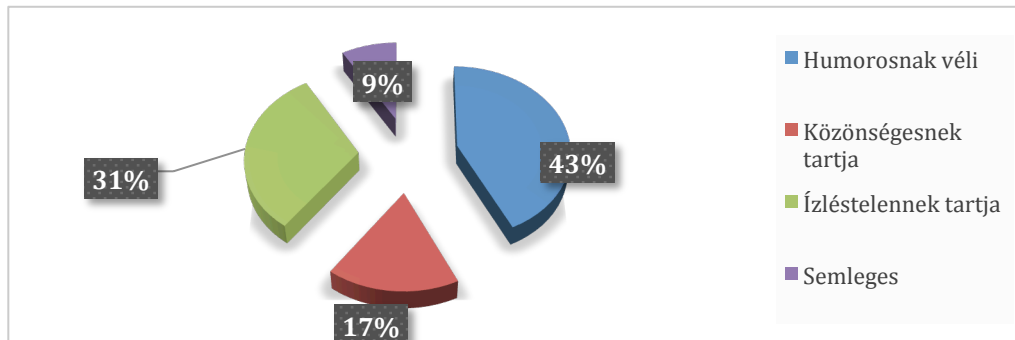
Példák:

- Tévedni ebmeri dolog
- Hiszel a szerelemben első látásra, vagy jöjtek be újra?
- Let your dreams come true (Hagyd, hogy valóra váljanak álmaid!)
- Creme de la creme (A krémek krémje)
- Appreciate everything (Értékelj mindent!)
- Én vagyok az apád

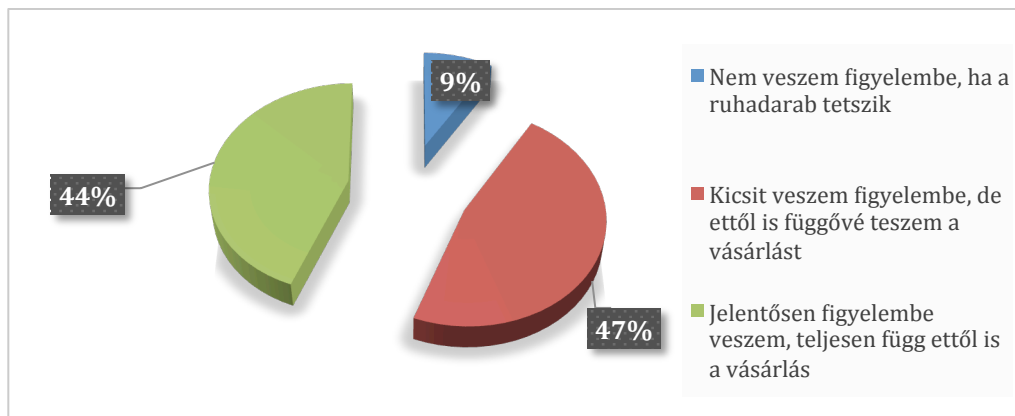
5. Szerinted melyek azok a ruhafeliratok, felirattípusok (nem muszáj, hogy te szeresd őket), amelyek a legnépszerűbbek? (Idegen nyelvű is lehet, de törekedj arra, hogy magyar is legyen közöttük!)

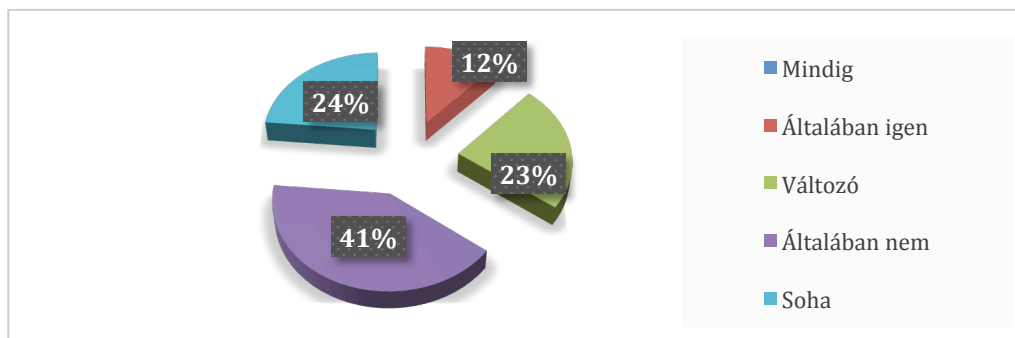
6. Mi a véleményed az alábbi és az ehhez hasonló ruhafeliratok hordásáról? Kérlek, részletes, őszinte választ adj! „Kerüld a másnaposságot – maradj részeg!”

7. Amikor ruhát vásárolsz, amelyen –akár idegen nyelvű- felirat is található (akár csak egy szlogen, mottó vagy márkajelzés) a ruha szabásához, színéhez, azaz stílusához viszonyítva, mennyire veszed figyelembe a rajta található szöveget (jelentését, nyelvezetét stb.)?

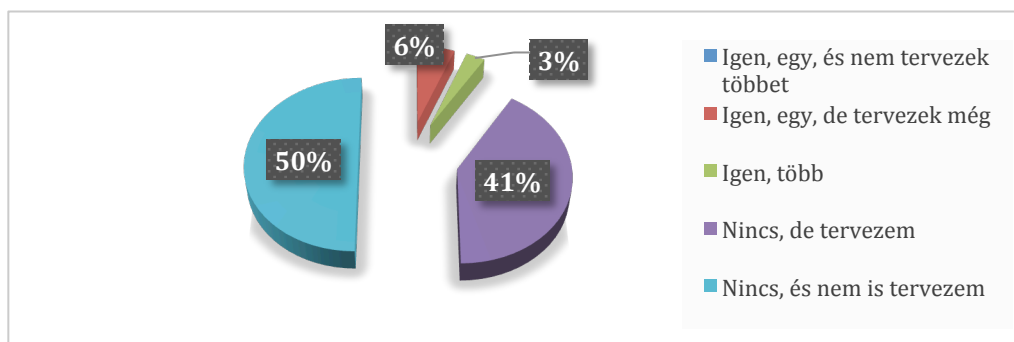

8. Ruhavásárláskor fontos-e számodra, hogy szöveges márkajelzés legyen a ruhadarabon?

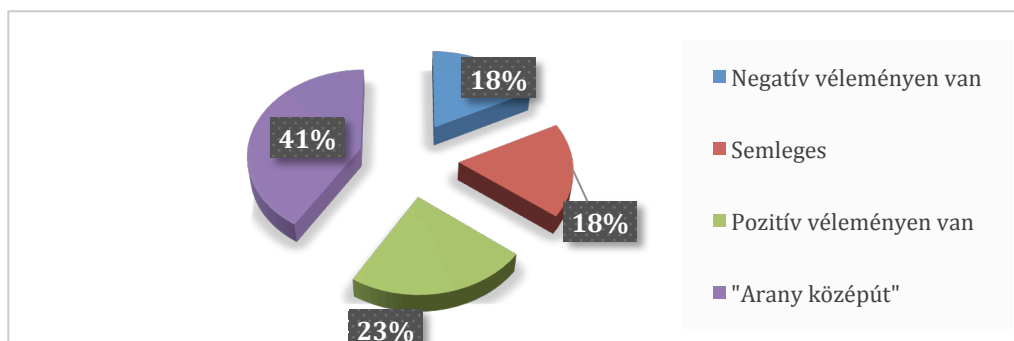

Tetoválások

1. Van-e tetoválásod?

2. Mi a véleményed a tetoválásokról?

„Arany középút”: mértéktartás; másokat ne sértsen; attól függ, hogy milyen stb.

Pozitív vélemény: ötletesek, szépek, segítenek emlékezni, az önkifejezés módja stb.

Negatív vélemény: örökre ott marad, felelőtlenég, veszít esztétikai értékéből, természetellenes stb.

3. Ha van tetoválásod: Milyen tetoválásod van?

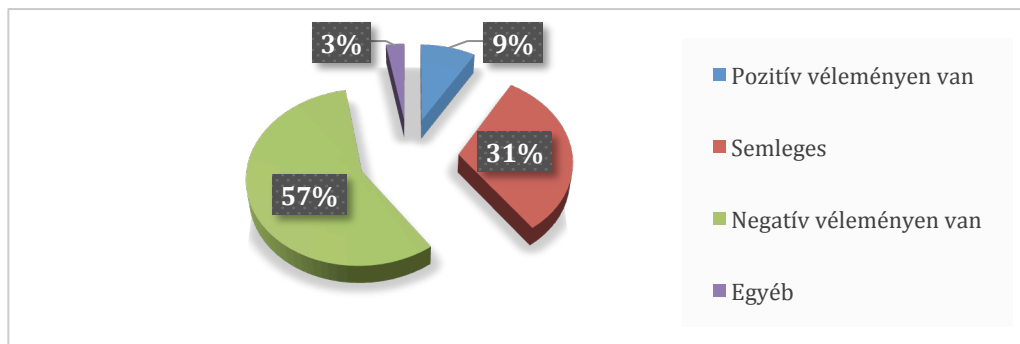
Ha nincs: Van-e kedvenc tetoválásod? Ha igen, milyen?

Kérlek, jellemezz egyet vagy kettőt, akár reprezentatív módon!

(szöveg: a szöveg, annak eredete, nyelve, oka – ábra: leírás, esetleg rajz, oka).

Példák: fénix; jin-jang motívum; Hrabal-idézet finnül; életgyűrűk a karon; 3 rózsaszín virág a nyakon; kínai, japán, héber stb. írásjelek; horgony; „ank” – hurokkereszt; végtelenjel; „There’s no rainbow without rain” (Nincs szivárvány eső nélkül – angolul nyelvi szempontból is igaz az állítás: „rain”=eső); latin idézetek; portrék; életfa a háton; nonfiguratív ábrák; sas; ékszerre emlékeztető minták.

4. Mi a véleményed a test nagy részét lefedő tetoválásokról?

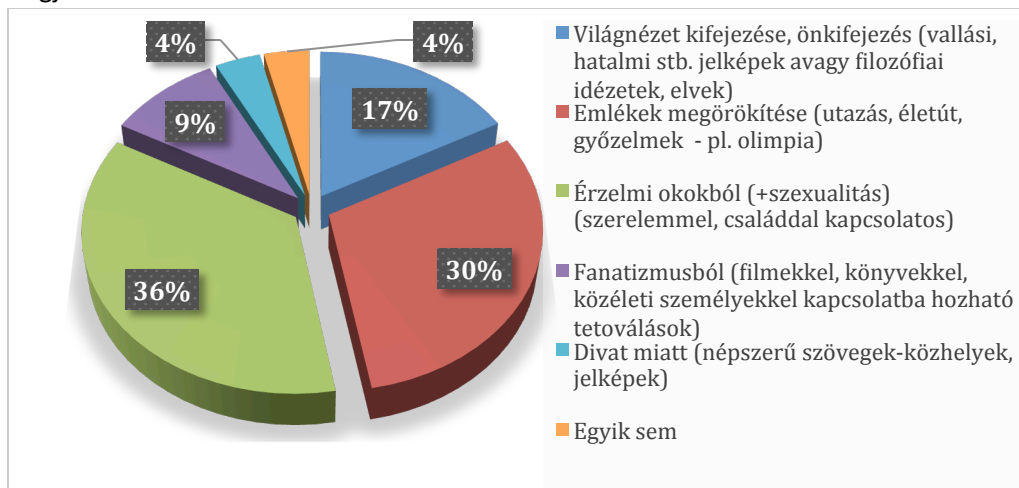
Egyéb: „Nem az a fontos, hogy mekkora egy tetoválás, hanem az, hogy miért készült.

Lehet egy kicsi tetoválás is sokkal visszatartóbb, mint egy, az egész háton lévő. Sokszor a legigényesebb, legtöbb jelentéssel bíró tetoválások az utóbbiak.”

Negatív vélemény: természetellenes, visszatartó, túlzás stb.

Pozitív vélemény: az önkifejezés módja, esztétikus

5. Ha tetováltál/tetováltatnál magadra, milyen okból tetted/tennéd? Több választ is megjelölhetsz!

6. Ha tudsz, hallottál az ismerősi körödből konkrét történetet tetoválással kapcsolatban, kérlek, oszd meg velem! (oka, maga a tetoválás stb.)

Példák:

- gyerekek születési dátuma/arc képei/nevei a karon/szívnél
- idős úr a második világháború idején horogkereszt (szív fölé)
- pók (pókokkal foglalkozik)
- édesanyja születési dátuma a szív fölé római számokkal
- két barátnő egy mondatot elfelezve két csuklóra (To infinity | and beyond. = A végtelenbe és tovább.)
- kémiai vegyület nagymama emlékére (kémia tanár volt)
- elefánt csuklóra (nagymama kedvenc állata)

Riport Vincze Attila diáktársammal

1. Miért határozta el, hogy tetoválást csináltatsz?

Már régóta szerettem volna, de megvártam, míg betöltöm a 18. életévemet. Szerintem egy izléses, sablonmentes tetoválás amellest, hogy esztétikailag szép, értéket is képvisel: kifejezi az ember identitását, hitvallását vagy hovatartozását.

2. Miért éppen Hrabal és ezt az idézetet választottad?

Bohumil Hrabal egy méltatlanul elfeledett író, gondolkodó. Szélesebb körökben csak a volt „keleti tömb gyermekei” ismerik Jiří Menzel filmjeiből. Én személy szerint inkább mint embert és az életfelfogását kedveltem meg és az őt körülvevő mítoszokat, anekdotákat, amelyek legendássá teszik.

3. Miért finn nyelvű ez a tetoválás? Miért nem magyar vagy cseh?

Magyarul semmiféleképpen nem szerettem volna. Azt itthon mindenki el tudja olvasni és szabadon értelmezni. Idegen nyelven sejtelmesebb és a nagy többség számára értelmezhetetlen, így akik kérdezik, mit jelent, nekik kedvem szerint mondhatok bármit, főleg, amikor már a századik ilyen kérdésre kell válaszolnom. Logikusan cseh nyelven kellett volna, de a cseh és a hozzá hasonló szláv nyelvekkel nem vagyok kibékülve, ellenben a szívemhez oly közel álló finn nyelvvel, amit majd szeretnék megtanulni is.

4. Mit jelent magyarul ez az idézet?

„A leöntött abrosz az én lobogóm, melynek hullámozó árnyékában nemcsak a vidám eufóriát élem meg, hanem a lecsúszást és a feltámadást.” (Részlet az Önvilágámító tanoncok kalauzából)

5. Megfogalmaznád-e, hogy számodra mit jelent a karodon hordott Hrabal-szöveg (vársz tőle valamilyen védelmet, útmutatást, lelki többletérzést, ha rápillantasz)?

Igazság szerint nem foglalkoztatnak az ilyen dolgok. Egy tetoválás inkább emléket állít valami előtt, vagy emlékeztet valamire, habár van, hogy a lelkiállapotomon változtatni tud.

6. Megbántad-e, hogy tetováltattál?

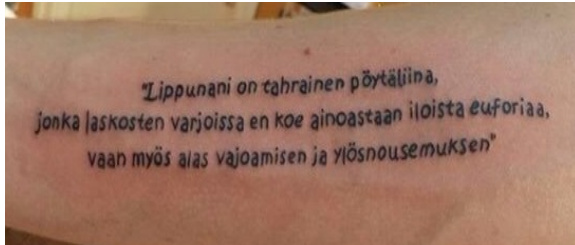
Nem, egyelőre nem, de nem hiszem, hogy az életfelfogásommal valaha is megbánom.

7. Tervezel-e újabb tetoválást, s ha igen, mit és milyen nyelven? Miért?

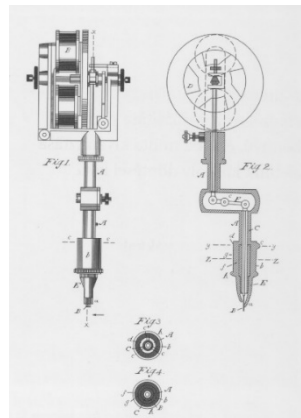
Igen, tervezek többet is. Hrabal születésének 100. évfordulója lesz idén márciusban, ami előtt valamilyen módon mindenféleképpen tisztelegni szeretnék. Az eredeti aláírását szeretném felkutatni, és a már meglévő idézet alá „biggyeszteni”. Továbbá tervben van egy idézet a magyar irodalom csúcsáról, nagy valószínűséggel József Attilától (Eszmélet, Talán eltűnök hirtelen... vagy Íme, hát megleltem hazámat) lesz, de gondoltam Kosztolányi Hajnali részegségére is, valamint Pilinszky Apokrifjára. Meg szeretném örökíteni kedvenc regényemet, valamint filmemet, A. Burgess/Stanley Kubrick Mechanikus narancsát (Gépnarancs), de ezek egyelőre mind csak tervek.

5. sz. melléklet

Ábrák

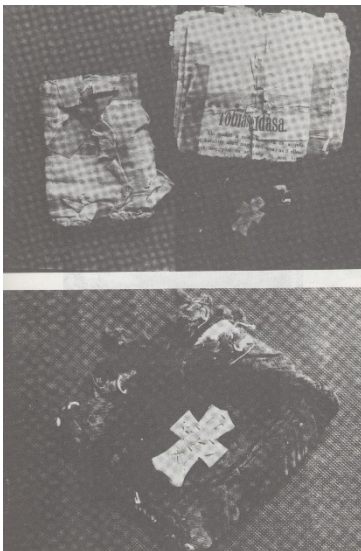
1.

2.

3.

4.

5.

6.

7

8.

9.

10.

11.

12.

13.

14.

15.

16.

17.

18.

19.
(Írásjelek)

20.
(Írásjelek)

Általában
nem így
viselkedek

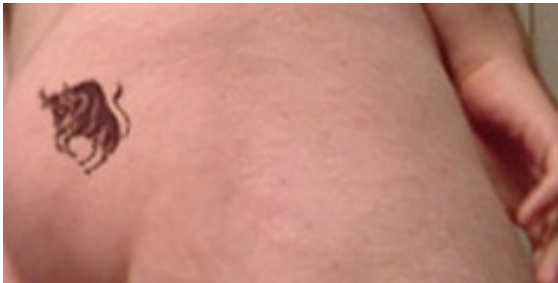
21. (Ikes ige hibás ragozása)

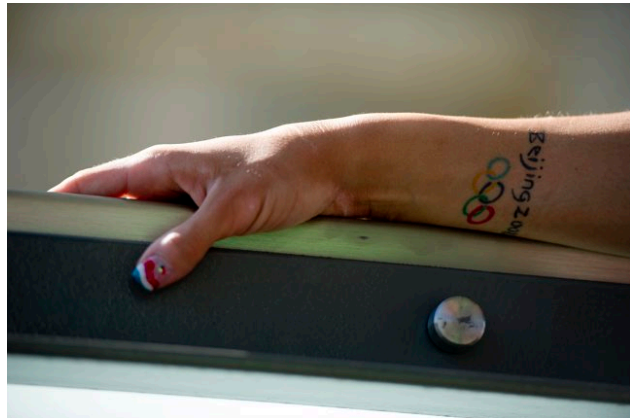
22.

23.

24.

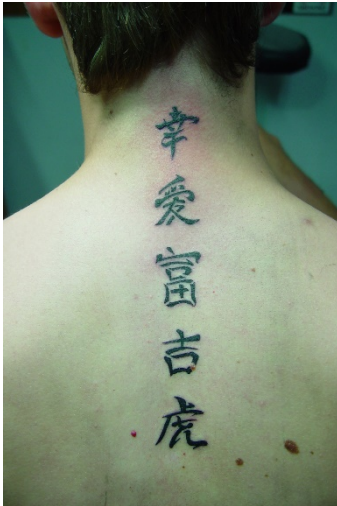
25.

26.

27.

28.

29. (Strenght=erő)

30.

31.

32.

33.

34.

35.

36.

37.

38.

39.

40.

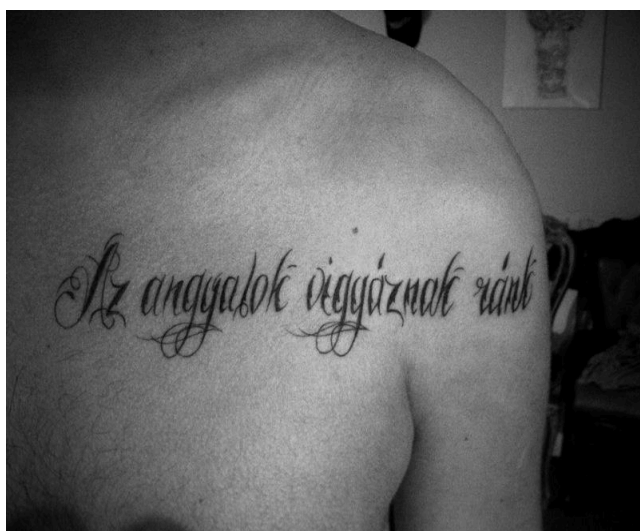
41.

42.

43.

44.

45.

Ábrák forrásjegyzéke

- **1; 22-23; 26-29; 31-45.** – Kortársaim segítségével gyűjtött (fényképezett) tetoválások
- **2.** - HEMINGSON, Vince: Tetoválás. A testdíszítés művészete (Tattoo Design Directory. The Essential Reference for Body Art). London, 2009.
- **3.** - HEMINGSON, Vince: Tetoválás. A testdíszítés művészete (Tattoo Design Directory. The Essential Reference for Body Art). London, 2009.
- **4.** - JUNG Károly: A törökbecsei komplex amulett. Egy néprajzi lelet leírása és értelmezése. In: J. K.: Összerek könyve. Szent levelek, golyó ellen védő imádságok, amulettek a magyar néphagyományban. Újvidék, 1994.
- **5.** - <http://www.generallyproducts.com/>
- **6-7; 11; 14.** - <http://www.shokk.hu/>
- **8; 12; 15.** - <http://www.onlinepolo.hu/>
- **9; 19-20.** - <http://www.akcioswebaruhaz.hu/>
- **10.** - <http://www.celamaraton.blog.hu/>
- **13.** - <http://www.tshirtsiwant.com/>
- **16.** - <http://www.slingshottshirts.com/>
- **17.** - <http://www.creativeshirt.us/>
- **18.** - <http://www.crookedmonkey.com/>
- **21.** - <http://www.polomania.hu/>
- **24.** - <http://www.forum.index.hu/Article/showArticle?t=9008760&go=107097868&p=1&token=689dfdbbc0ab62e238a284bebd619d25>
- **25.** - <http://www.olimpia.origo.hu/london/torna/20120726-boczogo-dorina-nem-izgul-a-vasarnapi-tornaverseny-elott.html>
- **30.** - http://www.hotdog.hu/blog/Vanilijaa_blogja